

Het nicotiaansche kruid en Uitzicht op mijn dood

Willem Bilderdijk

bron

Willem Bilderdijk, *Het nicotiaansche kruid en Uitzicht op mijn dood*. A.F.H. Smit, Rotterdam 1832

Zie voor verantwoording: http://www.dbnl.org/tekst/bild002nico01_01/colofon.htm

© 2007 dbnl

*Nie soll, bis uns der Tod befreyt, Die Wolke der Vergessenheit Des Edlen
Bild umwallen!*
MATTHISSON.

Voorberigt.

Later dan ik aanvankelijk mij had voorgesteld, ziet dan eindelijk dit werkje het licht en wordt den vrienden van wijlen den vereeuwigden Zanger, allen, die belang stellen in hetgeen den grooten man betreft, aangeboden. Door eene, gelijk ik ook met allen grond konde verwachten, ruime Inteekening op deze onderneming begunstigd, had ik reeds voor lang aan het verlangen der Inteekenaren willen voldoen, en de uitgave zooveel mogelijk bespoedigen, maar werd mijns ondanks tot eene vertraging gedwongen, waarvan ik gevoel de aanleidende oorzaak te moeten doen kennen, om mij-zelfen voor het Publiek te regtvaardigen.

Bij het eerste plan tot de uitgave der beide Dichtstukken 't Nicotiaansche Kruid en Uitzicht op mijn Dood, was mij niets aangenamer dan het aanbod van den WelEdelen Heer A. VAN DER HOOP J^r., om daaraan een kort Levensbericht toe te voegen van den man, dien ook hij immer had hoog geschat, en in de voortbrengselen van zijn Dichterlijk genie zoo gelukkig poogt na te streven. Hoezeer nu de belangstelling des Publieks, mij door het spoedig en wel slagen der geopende Inteekening gebleken, mij tot allen spoed noopte, moest echter de uitgave tot den ontvangst van het beloofde Levensbericht worden verschoven, en - hoe het zijn moge - of de Heer VAN DER HOOP door andere op zich genomene werkzaamheden er in werd verhinderd, dan of welligt in de eerste opwelling door ZijnEd. een aanbod was gedaan, hetgeen ZijnEd. met het meeste genoegen meende te vervullen, door eene aesthetische beschouwing van BILDERDIJKS dichtwerken, waartoe inderdaad een geruime tijd zou moeten verlopen, en dat stoffe tot een lijvig boekdeel kon opleveren; terwijl mijne bedoeling zich alleen uitstreckte tot eene eenvoudige mededeeling van 's mans levensloop; - dan of er andere oorzaken voor bestonden, ik weet het niet, doch, ondanks alle aangewende pogingen mogt het

mij niet gelukken, het toegezegde Levensbericht van den Heer VAN DER HOOP te erlangen.

Ik zag mij gedwongen de Dichtstukken of geheel niet, of althans zonder hetgeen bij de Inteekening verwacht werd, uit te geven. Beide was mij onmogelijk, die als eene eerste pligt, hoe moeilijk zulks soms vallen moge, de vervulling van vrijwillig en ongevergd gedane beloften immer beschouwd heb. Het Levensbericht had ik toegezegd; dat het niet door den daarbij genoemden Schrijver geleverd werd, lag geheel buiten mij, en dat ik, om dit te verwerven, wel alles aangewend heb, hiervoor spreke de late uitgave, die anders geene belemmering ondervinden kon, terwijl het mij-zelfen een streelend genoegen geweest zou zijn, die reeds twee maanden vroeger te hebben kunnen doen bewerkstelligen. - Van mijnen stadgenoot de beloofde Levensschets niet kunnende erlangen, heb ik mij daartoe elders moeten wenden, en mogt ik dezelve gereedelijk en met den meesten spoed van eenen van 's mans oudste vrienden weldra ontvangen. - De lezer verliest dan hierbij niets, dan alleen dat door een ander - welke als eenige voorwaarde bij het op zich nemen van dien arbeid, verlangde niet te worden genoemd - het Levensbericht

geleverd is, doch zal in hetzelfde voorzeker waarheid en onpartijdigheid beide ten rigtsnoer genomen vinden. Alleen moet ik nog aanmerken, doch door den nu noodzakelijk geworden meerderen spoed en de ongewoonheid des Correctors aan de hierin gevolgde spelling, welligt eenige drukfouten zullen onopgemerkt gebleven zijn. Dat men deze goedgunstig verschoone, als voortgevloeid uit het beginsel om niet langer de mij begunstigende Inteekenaren te leur te stellen, is de welmeenende wensch van

ROTTERDAM, Junij 1832.
DEN UITGEVER.

Levensbericht van Mr. *Willem Bilderdijk*.

Levensbericht van Mr. *Willem Bilderdijk*

Semper honos, nomenque suum laudesque manebunt.
VIRGILIUS.

Voorzeker stonden maar weinige menschen gedurende hun leven aan zoo verschillende oordeelvellingen bloot, als de nu ontslapen NESTOR op den Nederlandschen Zangberg, Mr. WILLEM BILDERDIJK. Door zijne vrienden en aanhangers boven mate verheven, door zijne vijanden diep verguisd, - hier byna vergood, daar gruwzaam gehoond, - was beiderzijds oordeel het uitvloeisel eener partydige beschouwing, die allengs in den mist der tijden zal wegzinken, en eerst later het ware standpunt doen kennen, van waar men den grooten man (en als zoodanig erkennen hem zelfs zijne verbitterdste vijanden gewisselijk) beschouwen en een juist oordeel over hem vellen moet. Zijn naam is onuitwischbaar in 's Lands Geschiedrollen opgeteekend voor eene Nakomelingschap, die, zonder driftverblindings of inmengsel van partyzucht,

oorzaken en gevolgen te samen verbindt, het ware van het valsche te schiften weet, en wier uitspraak al licht lijnrecht aandruischt tegen de gevoelens van den bevooroordeelden Tijdgenoot. Maar voor den laatsten blijft de man immer belangrijk, die zooveel van zich spreken deed, zulk eenen roem binnen- en buitens lands verwierf, en daarby op eene zoo uiteenloopende wijze werd beoordeeld; en niemand, in wat stand of betrekking ook, kan onverschillig zijn omtrent de lotgevallen zijns levens, - noch wat zijn geest en karakter in de jeugd vormde en in rijperen ouderdom tot die ontwikkeling bracht, die hem zoo byzonderen trap van vermaardheid verwerven deed. -

Zijn levensschets, hoe onvolledig dan ook en slechts een oppervlakkig bericht behelzende van hetgeen hem op zijn aardsche loopbaan wedervoer, slechts hier en daar lichtpunten aanwijzende, waardoor men tot de ware beoordeeling van den beroemden man geraken zou kunnen, zal voorzeker veler verlangen bevredigen: en gaarne vatte ik, daartoe heuschelijk aangezocht, hiervoor de pen op, die ik niet meer tot eenigen voor de pers bestemden arbeid had gemeend te zullen bezigen; maar wil aan het verlangen des Publieks, en de uitnoodiging des Uitgevers der hier achter volgende

Dichtstukken pogen te voldoen, door uit eigen herinnering van vroegere dagen en uit de daartoe voorhanden bescheiden een geregeld verslag samen te stellen van het leven des grootsten Dichters, dien Nederland wellicht immer bezat.

Geen overdreven enthousiasmus, waarvoor trouwens een vergevorderde leeftijd my bewaart, zal my tot eene uitbundige en partijdige lofrede vervoeren; hoewel ik mijne ingenomenheid met hem niet ontveinzen wil, dien ik, behoudens zijne gebreken, waarvoor ook zijne hoogschatters geenzins blind zijn, nochtans altoos onder de voortreffelijkste menschen heb gerangschikt: veelmin neme ik de taak op my om uit een kritisch oogpunt zijne veelvuldige geestvruchten te beschouwen. Aan bevoegdere kunstrechtters, en de onzijdigen hierin zullen wel eerst in lateren tijd geboren worden, laat ik deze gantsch niet gemakkelijke taak gaarne over, maar bepale my alleen tot het door den Uitgever beloofde LEVENSBERICHT, dat in zich genoegzame stoffe bevat om het oordeel, door den Lezer vooraf reeds over den man, die er het onderwerp van is, opgevat, te staven, of in velerlei opzichten wellicht te wijzigen en te verbeteren.

In den jare 1756 zag WILLEM BILDERDIJK het eerste levenslicht in Amsterdam, en was de zoon van gegoede lieden uit den middelstand. Zijn vader, aldaar als Geneesheer gevestigd, dreef eene niet onvoordeelige praktijk, en had tevens als Poëet noch al eenigen naam by zijne stadgenooten verworven. Weinig is er hedendaags van diens Dichtwerk bekend, en het geringe, dat er nog van oovrig is, bevat in waarheid niets, dat hem als Dichter eenigen nareem schenken kan, of zijnen naam voor de vergetelheid bewaren; maar by leefde ook in een tijdvak, waarin vooral de Dichtkunst in een schromelijk verval was, en aan den leiband liep van kunstbedervende en wansmaak aankweekende kunstgenootschappen, zoo dat zij tot eene verbastering zonk, welke haar geheel verval moest doen vreezen, doch waaruit eens zijn zoon haar schitterend zou doen verrijzen en den weg openen om met onbelemmerde vlucht zich te verheffen, en in voormaals nooit gekenden luister te pralen.

Weinig valt er gewoonlijk, zelfs by de beroemdste mannen van vroegeren en lateren tijd, van derzelve jeugd te zeggen: zy leven dan onopgemerkt en voor het

oog des oppervlakkigen beschouwers wedervaart hen niets byzonders boven andere kinderen van gelijken leeftijd. Voor den menschenkenner evenwel zijn *die* jaren verre van de onbelangrijkste te zijn, waarin de eerste kiemen worden gelegd tot hetgeen de *man* in lateren tijd wordt; waarin de geest zich pas ontwikkelt en het innerlijk gemoedsbestaan eene vaste richting, dikwijls door toevallige omstandigheden bepaald, aanneemt; waarom het niet zelden te bejammeren is, dat wij zoo weinig met zekerheid dienaangaande uit de eerste levensjaren weten van hen, wier volgend leven hunnen naam met roem bekend deed worden. Geheel anders is dit intusschen met onzen BILDERDIJK. Zijne vroege jeugd bevat omstandigheden, die eenen onmiskenbaren allergewichtigsten invloed hadden op zijn volgend leven. Op zijn vijfde jaar kreeg hy, door onvoorzichtigheid eens buurknaaps, een ongemak aan den linkervoet, dat aanvankelijk zich liet aanzien van weinig beteekenis te zullen zijn, maar welhaast hevig verergerde, den opwassenden knaap, door felle pijnen gefolterd, aan het ziekbed bond, en jaren lang in dien ziekelijken toestand hield, die eerst - volgens zijne eigene mededeeling - op zijn zevenentwintigste jaar geheel genezen was. - Vele jaren verliepen er, waarin hy daardoor, als in eene soort van afgescheidenheid,

leefde, en men, door bykomende kwalen en ongesteldheden veelmalen zijnen dood te gemoet zag, en het duurde geruimen tijd, eer het zoo ver gekomen was, dat hy zich weder vrij bewegen kon en er alleen een plaatselijk ongemak van overbleef, dat eerst later geheel verdwenen was; althands geene merkbare sporen meer achterliet. My kwam immer in lateren tijd deze omstandigheid zijns levens hoogst merkwaardig voor, om, wanneer men een juist oordeel over hem vellen wil, niet te worden uit het oog verloren. Men stelle zich een naauwelijks zich ontwikkelend kind, een opgroeienden knaap, voor, aan het ziekbed gekluisterd door een lichamelijk ongemak, hetgeen hem van het gezellig verkeer met knapen van gelijken leeftijd uitsluit en belet in derzelve spelen en uitspanningen te deelen, ja als van de wereld afzondert, om in zich-zelf alleen zijne wareld te vinden, en beantwoorde zich dan de vraag: wat moet er in dien toestand van zulk een' knaap worden? wat kan eenmaal het zoo opgegroeide kind in verderen leeftijd voor de samenleving zijn? - By verre de meesten zou de vooronderstelling bewaarheid worden, dat daarvan alleen een gewoon- middelmatig- ja een planten-mensch moest opwassen, die, met onontwikkelde geestvermogens en zonder wareldof menschenkennis, in de maatschappij altijd op lageren

trap dan anderen staan en in geenerlei opzicht uitblinken of tot eenige hoogte zich verheffen zou. Maar BILDERDIJK was geen gewoon mensch - reeds vroeg geen gewoon kind. In het *Nabericht op de Ziekte der Geleerden* deelt hy-zelf ons mede, dat hy reeds op zijn' derdhalf jaren, door bovenmatige inspanning en werkzaamheid des avonds vermoeid en uitgeput was, en vaak des nachts, ten gevolge hiervan, door duizeling en gonzingen in het hoofd hem de slaap ontvlood; terwijl hy destijds reeds niet enkel met lezen en schrijven gemeenzaam was, maar tevens in Gewijde en Algemeene Geschiedenis en Mythologie vorderingen gemaakt had, die verre verheven waren boven het geen men van zulk eenen kinderlijken leeftijd wachten kon. In hem sluimerde een verheven geest, een zeldzame aanleg, welke zich door een onbegrijpelijk sterk geheugen en snelheid van begrip had doen kennen, en die door het gezegde ongeval te meer werd ontwikkeld, doch ook tevens aan zijn gemoedsbestaan eene bepaalde richting schonk, die hem immer is bygebleven. Wy willen hem niet naschrijven in hetgeen hy-zelf in de hierachter volgende *Aanteekeningen op het Uitzicht op mijn Dood* vermeld, maar verwijzen, den lezer derwaarts en hy zie daar, hoe hy zich toen in alle vakken schier van wetenschap en kunst, met taai geduld en stalen

ijver oefende, en in de allermoeielijkste zelfs verbazende vorderingen maakte; ofschoon dit meestal zonder, althands met zeer gebrekkige, hulpmiddelen, hetgeen zijn hooggespannen zucht tot onderzoek echter niet uitdoofde, maar hem geheel tot zelfdenker vormde en, vreemd van iets op het gezag van anderen te kunnen aannemen, hem al zijnen schat van kennis byna uitsluitend aan zich-zelfen alleen verplicht deed zijn; en men zal hier gereedelijk den sleutel vinden van zijn onverzettelijk vasthouden aan hetgeen hy-zelf had onderzocht en voor waarheid hield, tegen de gevoelens van hun, die met hem in opvatting verschilden, maar die hy grootendeels als bloote napraters van anderen had leeren beschouwen. Hoezeer moest daarby het hopelooze van zijnen toestand door deszelfs langen duur, eer zich eenige straal van hoop op genezing opdeed, de kiemen leggen eener onuitroeibare mismoedigheid en van eenen wrevel, die zijn karakter voortaan bybleef, en vast niet verminderde, toen hy in meergevorderden ouderdom zich vaak miskend zag en het voorwerp werd van den hoon en der verguizing van hen, die in denkwijze van hem verschilden, maar veelal, als dwergen tegen den reus niet opgewassen, hunne minderheid tegenover hem zich, huns ondanks, niet ontveinzen konden, en daarom meest in schimp en smaad de

onedele wapenen zochten, waarvan zy zich legen hem bedienden.

Zonder die zwakke en gebrekkelyke lichaamsgesteldheid zijne jeugd, zou BILDERDIJKS keuze van een beroep op de krijgsveld dienste zijn gevallen, en nooit ware hy ook, zonder dezelve, dat groot veelomvattend genie geworden, dat wy thands in hem bewonderen. Maar zijn toestand moest hem wel alle denkbeeld op de krijgsveld dienste laten varen, en zijne keuze op iets anders doen vestigen. Onder de wetenschappelijke studien, waaraan hy zich in zyne eenzaamheid en afzondering overgaf, las hy ook het *Jus Naturae* van WOLFF en van PUFFENDORFF, waardoor het eerst de zucht voor de Rechtsgeleerdheid in hem werd opgewekt, en hy zich nu by de keuze van eenen anderen stand in de Maatschappij tot dezelve bepaalde; te welken einde hy de Leydsche Hoogeschool bezocht, toen hy den ouderdom van 24 jaren al had bereikt, en door eigene studie reeds tot eenen verbazenden trap van kennis in de meeste vakken van wetenschap geklommen was.

Als een wonder van geleerdheid en belezenheid blonk hy hier uit boven zijne medestudenten, en welken invloed op zijnen geest het gevoel zijner meerderheid

boven zoovelen, met welken hy in aanraking kwam, onmisbaar hebben moest, laat zich zonder eenige aanwijzing gemakkelijk nágaan.

Na een verblijf van slechts twee jaren, werd hy aldaar in den jare 1782 tot Doctor in de Rechten gepromoveerd, en zette zich toen als advokaat in 's Gravenhage neder, waar hy spoedig als zoodanig eenen grooten naam verwierf en reeds toen door zijnen roem den nijd van velen opwekte.

Te dezer tijd was hy ook reeds sinds lang als Dichter bekend geworden. De beoefening der Latijnsche taal, bovenal de schoonheden, die hy in HORATIUS vond, hadden den allereersten spoorslag hem tot eene byzondere beoefening van eigene Taal en Poëzy gegeven, en al spoedig gaf hy de proeven van hetgeen ook in dat opzicht eenmaal van hem kon gewacht worden. De eerste van hem bekend geworden verzen zijn vijf kleine stukjes, tot byschriften vervaardigd op zoovele tafereelen uit het leven van JOZEF, waarin hy-zelf geene waarde stelde, maar die men buiten zijn weten in de *Letteroefeningen* plaatsen deed. Doch van meer belang was een met goud bekroond Prijsvers, op de door het *Leydsche* Dichtgenootschap *Kunst wordt door arbeid*

verkregen, ten jare 1776 uitgeschreven stoffe: *over den invloed der Dichtkunst op het Staatsbestuur*, aan welke bekrooning hy-zelf wel niet veel hechtte, daar er haast geene mededinging had plaats gehad, maar welk vers evenwel den kenneren genoegzaam deed zien, welk een geest in den twintigjarigen jongeling zat en tot welk eene hoogte hy het eenmaal brengen zou. Ook in het volgende jaar deelde hy de eere der bekrooning by hetzelfde Genootschap, met Jonkvrouw DE LANNOY, en was van nu af hartstochtelijk beminnaar en ijverig beoefenaar eener kunst, waarin hy eens den hoogsten roem verwerven zou, en men later het zich tot eene eere kon rekenen hem slechts van verre te kunnen návolgen.

Hoezeer hy, na zyne vestiging in 's *Hage*, eene uitgebreide praktijk had, wist hy evenwel genoeg uren aan zyne beroepsbezigheden nog te ontwoekeren, om die aan zyne overige Studien, met name ook aan de Dichtkunst, te kunnen toewijden, en wy danken aan dien leeftijd vele uitmuntende voortbrengselen van zijn genie, die nog als meesterstukken worden gewaardeerd. Belangrijk is bovenal de nieuwe uitgavé der *Geuzen* van Jonkheer ONNO ZWIER VAN HAREN, die hy destijds gemeenschappelijk met RHIJNVIS FEITH, (toen-

maals een zijner vertrouwde vrienden, doch later door verschil van gevoelens van hem verwyderd) bezorgde; en waarin men de meeste verbeteringen, die deszelfs eigenaardige schoonheden beter doen uitkomen, benevens ophelderingen en bygevoegde aantekeningen, aan BILDERDIJK verschuldigd is.

Hy was toen ook bezig aan eenen belangrijken arbeid, waartoe hy van zijn zestiende jaar af reeds in aantekeningen en uittreksels de noodige bouwstoffen had verzameld, en dat, door hem bewerkt, geheel eenig in zijne soort en van onberekenbare waarde zou zijn geweest. Het was een Algemeen Woordenboek, dat hy wenschte samen te stellen, en wanneer men tot dezen arbeid zich de onvermoeide werkzaamheid van eenen BILDERDIJK voorstelt, zijne uitgebreide in alle vakken van wetenschap diep doorgedrongen kennis, zyne ongemeene belesenheid, en het aantal jaren er reeds aan besteed, dan kan men zich eenig flauw denkbeeld maken van den grooten schat, dien de Nederlandsche Letterkunde hem zou zijn verplicht geweest, ware het hem vergund geworden dien arbeid naar wensch en krachten te voltooien en niet het daarvan reeds byeenverzamelde, door de noodlottige omstandigheden des tijds, ware verloren gegaan.

Doch 's mans leven was niet bestemd om een bekoorlijk tafereel op te leveren van aardsch geluk en stille rust, maar veeleer eene aaneenschakeling van grievende onaangenaamheden en lotgevallen van onderscheiden aard; waarvoor hy slechts schaars eenige verzachting vond, 't geen hem onophoudelijke kwellingen berokkende en, by al de Christelijke gelatenheid en godsdienstige onderwerping, waarmede hy zich, in Gods schikking van zijn levenslot berustende, daaronder gedroeg, evenwel niet missen kon ook nadeelig op zynen geest te werken, dat by de excentrische overspanning, denzelven byzonder eigen, hem soms tot eene verbittering moest voeren, die hem by andere lotgevallen wellicht geheel vreemd zou zijn gebleven. Hoeveel ware niet het liefdeloos oordeel zijner vijanden in lateren tijd verzacht geworden, en derzelver openlijke aanrandingen verminderd geweest, indien men daarop meer het oog had willen wenden en den grijzaart verschoond, die aan het einde genaakte eener zoo doornenvolle loopbaan, welke hy, van zijne vroegste kindsheid af onder ziekten, zorgen, onrust en verdriet, had doorgeworsteld.

In den jare 1784 met Mejufvrouw WOESTHOVEN gehuwd, miste hy al spoedig dat genot, 't geen zoovele onaangenaamheden des levens met kalmte en moed

verduren doet, en ten tegenwicht verstrekt voor de zorgen, aan elken stand te allen tijde verknocht. Het huislijk geluk ontvlood zijne woning, en in verregaande oneenigheid met zijne gade levende, kon hy de verzachting van dit voor het gevoelig hart allergrievendst verdriet, alleen vinden in de achting, die buiten 's huis den ervaren Rechtsgeleerde te beurt viel, en in den Letterroem, dien hy zich reeds algemeen verworven had. Maar ook dit genot moest hy spoedig gedwongen worden vaarwel te zeggen, om als halling buitens lands rond te zwerven, en onder vreemden, van alles verwijderd wat hem dierbaar was, met de meeste en knellendste zorgen beladen, in zijn levensonderhoud te voorzien.

Onzalige twisten, die het vuur der partywoede tusschen verschillend-gezinden allerwegen tegen elkander aanbleezen, braken in ons Vaderland uit, en eindigden met de geheele omkeering der bestaande orde van zaken. Niemand kon wel daarvan minder een onverschillig aanschouwer zijn dan BILDERDIJK, wiens vurige geest al dadelijk naar zijne innigste overtuiging party moest trekken, en, zulks eenmaal gedaan hebbende, moeds en zelfstandigheid genoeg bezat, om in lief en leed er niet van af te wijken, maar alles voor de volharding van de eens door hem aangenomen beginselen

te verduren. Hy had zich by de toen zoogenaamde Oranjeparty geschaard, die voor de woelingen der tegenparty, door vreemde aanstokers en zendelingen van Franschen bodem ondersteund, het onderspit delven moest; en nu werd weldra het oogenblik geboren, waarin BILDERDIJK de proeve moest geven van zijne getrouwheid aan de eens door hem aangekleefde gevoelens, of van dezelve ten gevalle van het nieuw ingevoerde Regeringsbestuur afstand doen. -

De aanleiding daartoe gaf de vordering der provisionele Volks-Representanten, van den eed, die door hem als advocaat mede onder de des verplichte Amptenaren, om zyne functiën als zoodanig te kunnen voortzetten, zou moeten worden afgelegd; welke eed eene adhaesie bevatte aan de beginselen, waarop het nu gevestigd Bestuur des Lands berustte. In gemoede achte BILDERDIJK de aflegging van den eed, zoodanig als hij daar werd voorgeschreven, strijdig met de inspraak van zijn geweten, en hy wendde zich daarom per Request aan de Representanten, waarby hy zijne gevoelens over denzelve op eene bondige wijze ontvouwde, en zich aanbod tot het praesteren van eenen in andere bewoordingen vervatten eed, waarby hy gehoorzaamheid en onderwerping aan de van wege het nieuwe Bestuur

uitgevaardigde, of nog uit te vaardigen, Wetten en Plakkaten beloofde; en, in stede van eene solemnele adhaesie aan de door hetzelfde plechtig verklaarde beginselen, waarop zich het Staatsrecht en de Regering des Lands grondde, alleen aannam daarin te berusten en dezelve te zullen eerbiedigen. Dit request werd, geheel in den toenmaligen geest des tijds en der Bewindsmannen, die het roer van Staat in handen hadden, met de grootste verontwaardiging aangehoord en beschouwd als in oproerige en ongemesureerde termen gesteld, zoo dat men den Schryver als een hoogst gevaarlijk sujet voor het Algemeen Welzijn beschouwde, en ten antwoord er op hem liet aanzeggen, zich binnen vierentwintig uren uit 's Hage te verwijderen en binnen acht dagen de Provincie te verlaten; waarby men niet in gebreke bleef ook aanschrijvingen naar de overige Provinciën te doen, ten einde men aldaar zich voor zulk een mensch zou wachten, en hem voor de openbare rust er het verblijf insgelijks ontzeggen. - BILDERDIJK verzocht, na hem deze uitspraak op zijn request was kennelijk geworden, alleen kopy derzelve, benevens een buitenlandsch Paspoort, om daarvan voorzien, elders zich te kunnen gaan vestigen; op welke beide verzoeken men echter goedvond niet te voldoen, maar hem alleen overal binnen 's Lands te beletten eenige schuilplaats

of veilig verblijf te vinden. Zeeland besloot daarop ook, hem volstrekt geene verblijfplaats te vergunnen, en, ofschoon eerst voornemens zich derwaarts te begeven, begaf hy zich nu naar Groningen, waar hem op zijne aanvraag eene pas naar *Hamburg* werd uitgereikt, maar ook, daar hy zich ettelijke dagen langer, dan hy zich eerst had voorgesteld, hier bleef ophouden, de aanzegging werd gedaan, om binnen vierentwintig uren de stad te verlaten en het gebied der *Nederlanden* te ontruimen, waaraan hy zich, om eigene veiligheid, ook wel genoodzaakt zag te voldoen en naar buitenlandsche gewesten de wijk te nemen.

Later heeft men meermalen deze omstandigheid te baat genomen, om BILDERDIJK als een oproermaker en gevaarlijken woelgeest af te schilderen, die te recht toenmaals, om de rust binnen 's lands te bewaren, was gedwongen geworden zich van hier te verwijderen; en het is dan ook vooral om die reden, dat BILDERDIJK in den jare 1821 de verzameling drukken liet dier echte stukken en bescheiden, welke tot deze zijne uitzetting uit den lande (gelijk hy het immer gewoon was te noemen;) betrekking hadden, en allenzins zijn daarin gehouden gedrag rechtvaardigen. Hoe het zij, en welke party men mocht aankleven, onbegrensde hoogachting ver-

diende de man, die niet, om in aanzien te blijven, of door eenig winstbejag gedreven, zijne gevoelens verloochende, maar aan dezelve ook ten koste van zijn maatschappelijk bestaan standvastig getrouw bleef: en wy bejammeren in onze dagen, nu de lessen der ondervinding voor *ons* niet zijn verloren gegaan, terwijl wy in België de droevige gevolgen van burgerlijke verdeeldheid en partijgeest vernieuwen zien, waaronder toen ook ons Vaderland gebukt ging, de blinde verkeerdheid van den toenmaligen tijd, waardoor een der achttingwaardigste burgeren, die reeds in zoo jeugdigen leeftijd als Geleerde en Letterkundige, in Rechtswetenschap en Poëzy, zoo hoogen roem had behaald en het sieraad was van zijn land en zijnen tijd, gedrongen werd zich van have en goed te verwijderen, om by vreemden eene schuilplaats te zoeken tegen de vervolging, waaraan hy ten doel stond in zijn eigen Vaderland, waar men de Vrijheid en Volkssouvereiniteit had ten thron verheven.

Zoo verliet BILDERDIJK, in het midden des jaars 1795 den hem zoo boven al dierbaren Vaderlandschen grond, en begaf zich van daar naar *Engeland* en vervolgens naar *Duitschland*, waar hy in *Brunswijk* zich het langst ophield en aldaar zijne dagen kommervol sleet, tot, na

eene afwezigheid van ruim tien jaren, de veranderde omstandigheden des tijds hem weder vergunden, zijne talenten en krachten ten dienste des Vaderlands te wijden, welks bodem hy toen weer vrijelijk betreden mocht.

Van zijne eerste vrouw reeds wettig gescheiden, huwde hy in *Engeland* met KATHARINA WILHELMINA SCHWEICKHARDT, van oud-adelijke Duitsche afkomst, en in 's *Gravenhage* in den jare 1777 geboren, van waar haar vader zich reeds in 1786 met ter woon naar *London* begeven had. Eigene waarnemingen, verbonden aan eene voortgezette boekenstudie, hadden den veelwetenden Geleerde, die op zich meer dan iemand veilig het *αυτοθιθακος ειμι* van HOMERUS kon toepassen, ook tot eenen Geneeskundige gevormd, en het was als zoodanig, dat hy in *Engelands* Hoofdstad optrad, en menigen lijder, reeds als eene gewisse prooi beschouwd, aan de dood ontrukte. Onder deze ook haar, die wy boven noemden, met welke hy vervolgens in de *Echt* trad, en die, zoolang zy leefde, zijne hoogste zaligheid op aarde uitmaakte, waarvan zoo meenig teder en gevoelvol aan haar toegezongen gedicht getuigt. Missen kon het ook wel niet, of met zijn gantsche hart en ziel moest hy aan haar hangen,

die zoo geheel met hem in gevoel en kunstneiging overeenstemde; die, de zorgen des levens met hem deelende, voor hem eene even liefdevolle gade was als eene tederminnende zorgvolle moeder voor de panden der liefde, die hunne echtverbindtenis hen schonk: terwijl zy even als hy de meeste verademing by de rampen des levens, waardoor zy bezocht werden, vond in de beoefening dier hemelsche kunst, waarin zy de gelukkigste vorderingen had gemaakt, zoodat niet onwaardig haar naam naast dien van haren gemaal op een' zijner uitgegeven Dichtbondels prijkt, en de van haar in het licht gegevene *Poëzy* van onderscheiden aard, doch uitblinkende door eene godsdienstige stemming en gevoelvollen toon, haar te allen tijde als eene van *Nederlands* eerste Dichteressen zal doen schatten en waardeeren.

Niet lang vertoefde BILDERDIJK met zijne gade in *Londen*, maar toog spoedig van daar naar *Duitschland*, en vestigde zich vervolgens met ter woon in *Brunswijk*, daartoe vooral aangezocht door den regerenden Hertog, die zoo veel mogelijk party van zijne kundigheden hoopte te trekken. Drukkender waren hier de zorgen, die op hem rustten, om in de aanwassende behoeften van zich en zijn vermeerderend gezin

te voorzien, en welk eene inspanning en afmattende moeite hem dit kostte, vinden wy in zijne eigene opgave, waarby hy mededeelt⁺. 't'elken dage der week twaalf of dertien Collegien te hebben moeten geven, over Redekunst, Bovennatuurkunde, Wiskunst, Sterreen Aardrijkskunde; - Teeken- Schilder- Bouw- en Doorzichtkunde, Ontleedkunst, - Natuur- Staats- en Burgerrecht; Geschiedenis, Grieksche en Romeinsche Oudheid; - velerlei oude en hedendaagsche Talen, en vakken van Letterkunde, en dat meestal in uit-heemsche spraken, zeer dikwijls zelfs zonder leiding van eenig Handboek.' Inderdaad, bewonderen moet men den man, die onder zoodanigen last van werkzaamheden niet alleen niet bezweek, maar ook daarby, hoe nadeelig zulk een afmattende levenswijze op zijne gezondheid, by een voortdurend ziekelijk gestel, ook werken mocht, nog den tijd te vinden wist, om zijn hart in Poëzy te ontlasten, en, hoewel dan ook uit het Vaderland verdreven, zich in Vaderlandsche Zangen uit te storten, waarvan de *Vaderlandsche Oranjezucht*, in den jare 1805 uitgegeven, getuigt; terwijl een der uitmuntendste voortbrengselen van zijne genie, de vrije navolging van *l'Homme des Champs* van DELILLE, die

+ Zie *Nabericht op De Ziekte der Geleerden*

alleen genoeg is, om als waar Dichter hem te doen vereeren, in den tijd zijner toenmalige ballingschap door hem vervaardigd werd.

Maar het Vaderland zou evenwel de rijpe vruchten niet derven van den grooten geest des mans, wien alleen partygeest van zijnen bodem verdreven had. De vrede van *Amiens* was gesloten, en het Huis van ORANJE had in de daarby gemaakte beschikkingen, ter vergoeding voor 't geen het in *Holland* verloor, berust. - LODEWIJK NAPOLEON werd bestemd, om als Koning over het door den CAESAR zijner eeuw, uit de puinhoopen eener gedrochtelijke Republiek, geschapen Koningrijk den scepter te voeren; en alle vorige vete werd daardoor uitgewischt. De vroeger bestaan hebbende klove tusschen Patriotten en Oranje-gezinden was gedempt, en beider leus moest wel verdwijnen voor den wil des Alleenheerschers, die over het lot van Europa beschikte. Zoo werd dan ook de ballingschap van BILDERDIJK opgeheven, en mocht hy zich vleien, na de zorgvolle jaren, die hy onder vreemden had doorgeworsteld, een gelukkiger toekomst in het eigen Vaderland voor zich te zullen zien aanbreken. In den jare 1806 kwam hy hier terug, en met welke aandoeningen hy het Vorstelijk 's *Gravenhage* wederzag, kan elk gevoelig

hart zich voorstellen, en daarvan getuigen ook ettelijke losse des tijds by zijne reize naar herwaarts vervaardigde Dichtstukjes, later door den druk in de *Vaderlandsche Letteroefeningen* algemeen gemaakt. Zijne verwachtingen werden in de eerste jaren niet te leur gesteld; want, ofschoon dan ook een vreemdeling op den nieuw opgerichten thron van het Koninkrijk *Holland* zat, hy vond in dien vreemdeling iemand, die zijne verdiensten op rechten prijs stelde, en hem, van vele zorgen ontheven, een leven slijten deed, dat hem vergunde zich meer dan voormaals vrij en onbelemmerd aan de beoefening der wetenschappen over te geven, en het geliefde Vaderland daarvan de menigerleie vruchten te doen erlangen. Het is van dat tijdstip af, dat zich zijne grootste vermaardheid in het Gebied der Letteren dagteekent, dat sedert tot een verbazend aantal de doorwrochte werken klommen, die *Nederland* aan zijn vruchtbaar genie verplicht is, en welke zijne veelzijdige kennis in schier alle vakken van menschelijke wetenschap staven. - Een jaargeld, hem door Koning *LODEWIJK* toegelegd, verbande althands de drukkendste zorgen uit zijne woning, ofschoon hy als vader niet zeer gelukkig was, want, na reeds vier kinderen in *Duitschland* te hebben verloren, (vroeger had hy al de dood van een der zijnen in 's *Hage* beweend,) ontviel hem ook

in het jaar zijner terugkomst een zoontje, waaraan hy met vurige liefde gehecht was. Opbeuring en verzachting van zijn leed vond hy echter in de beoefening der Letteren, en erkende dankbaar de welwillendheid des Vorsten, die op eene edelmoedige wijze in zijne zorgen was te gemoet gekomen. Uit beginsel het Gemeenebestelijk stelsel vijandig en het éénhoofdig gezag het wenschelijkst voor het geluk van *Nederland* keurende, was hy met warmte aan den man verkleefd, dien hy persoonlijk, na hy hem nader had leeren kennen, hoogachtte en hoopte, dat de wenschen, die hy voor het lieve Vaderland koesterde, zou kunnen verwezenlyken. Doch hy verloochende daarom zijne zucht voor het Oranje-huis niet, om den man te vleien, die nu het oppergezag bekleedde, waarvan zijn Dichtstuk vóór en de Aanteekeningen achter de *Lijkgedachtenis van WILLEM DEN VIJFDEN*, door LE FRANCO VAN BERKHEIJ, ten bewijze verstrekken. Maar onerkentelijk kon hy 's Konings weldaden niet genieten, en als een blijk zijner erkentenis voor hem te beurt gevallen onderscheiding, vervaardigde hy in eenen zóó korten tijd, dat zulks alleen eenen BILDERDIJK mogelijk geacht mag worden, zijn Treurspel, *Floris de Vijfde*; in de verwachting, dat zulks op den Amsterdamschen Schouwburg, by gelegenheid van

's Konings intrede in de Hoofdstad zou worden opgevoerd, maar vond zich hierin te leur gesteld, daar men aan het tooneel den tijd van drie weken, die er nog verlopen moesten, te kort achtte, om hetzelfde te kunnen leeren en bestudeeren. - Zoo was hy ook met warmte gehecht aan dat *Leyden*, waarin hy zooveel onvergetelijke genoeglijke uren zijns levens gesleten had: diep trof hem daarom de verschrikkelijke ramp, waardoor die stad in Januarij des jaars 1807 geteisterd werd, en, buiten staat door geldelijke bijdragen iets tot leniging daarvan te kunnen toebrengen, gaf hy hetzelfde zijn toen voltooid Dichtstuk *De Ziekte der Geleerden* ten offer: welks onderwerp byna voor geene Dichterlijke behandeling vatbaar schijnt, maar waarin BILDERDIJK'S meesterlijk genie evenwel het hart te schokken en te roeren weet: terwijl men onzeker is, of men in hetzelfde meer den Dichter bewonderen moet, dan verbaasd staan over zijne diepe kennis van het menschelijk lichaam en zijne ervarenis der Geneeskunst. Ook buiten 's lands werd hetzelfde met hoogen lof en als een meesterstuk van de grootste verdiensten geroemd.

Zoo sleet BILDERDIJK des tijds in zekere opzichten inderdaad den genoeglijksten tijd zijns levens. Hy

werd hoog geacht door den Koning, wien hy in onderscheidene vakken, vooral in de Hollandsche Taal, onderricht gaf, en niet minder door velen, die in gemeenzamen omgang met hem kwamen en nut trokken uit den schat van kennis, dien de veelwetende Geleerde bezat en waarvan hy de vruchten gaarne aan anderen mededeelde. Wie hem om raad vroeg of zijne inlichtingen verlangde, werd niet onheusch en stroef afgewezen, en uit eigene ervarenis mag ik getuigen, dat zijn karakter te dien opzichte eene beminnelijke zijde had, 't geen hem vele warme vrienden bezorgen moest. Maar het mangelde ook niet aan de zoodanigen, die nog uit vroegere vete hem vijandig waren, of zijne driftigheid van aard, waartoe hy zich soms vervoeren liet, en de onverzettelijke halstarrigheid, waarmede hy zijne gevoelens vasthield en zeker niet in de gematigdste bewoordingen tegen andersdenkenden verdedigde, konden dulden. Te meer maakte hy zich hierdoor vijanden, doordien hy veelal door den grooten hoop niet begrepen werd, en zijne denkbeelden nopens vele belangrijke punten lijnrecht tegen de hunne aanliepen. -

Dit vermeerderde nog, toen de veranderde omstandigheden des tijds ook eenen ongunstigen ommekeer

in zijnen byzonderen levenstoestand te weeg bracht. Koning LODEWIJK verliet zijnen konings-zetel, en met onze inlijving in het Fransche Keizerrijk ging de Nationaliteit van ons Vaderland geheel verloren. BILDERDIJK zag de hoop vervlogen, die hy zoo lang voor het geluk des Lands had gekoesterd, en by de ontstemming van zijnen geest hierdoor, die zijnen gemoedsaard stroever maakte, voegden zich ook, by het gemis der weldaden van den Koninklijken Meester, drukkender zorgen, dan hy nu weder in ettelijke jaren had gekend, en waaraan hy thands, by meer geklommen ouderdom en een door vroegere inspanning verzwakt en ziekelijk gestel, niet zoo door bovenmatige uitputtende krachtaanwending, en afmattenden arbeid het hoofd konde bieden. Zonder overdrijving kan het gezegd worden, dat *Neerlands* grootste geleerde des tijds in eenen staat verkeerde, die hoogst behoeftig was, ja weinig van armoede verschilde; terwijl zy, die in zijne schaduw niet konden staan, met eereposten en gunstbewijzen overladen wierden. Knellende viel hem zijn drukkende toestand, die zijne mismoedigheid over de verijdeling zijner hooggespannen verwachtingen verhoogde, en hem alles meer en meer in het donkerst licht beschouwen deed; en was al het poëtisch genie niet uitgedoofd, dat in zijnen boezem blaakte, de lust was

toch grootendeels verdwenen tot het daarstellen van uitgebreide Dichtstukken. Met moeite worstelde hy dien benaauwenden tijd door, tot dat de val des Geweldenaars, de bevrijding van Europa, en de komst van ORANJE in onze landpalen, ook hem verademing schonk, en, door de vleiendste beloften gestreeld, eene gelukkigere toekomst, zoo voor den geliefden grond der Vaderen, als voor zich-zelfen, verwachten deed.

Maar mocht hy al met innig zielsgenoegen het Opperbestuur des Lands in handen van eene spruit uit het ORANJE-huis zien terug gekeerd, en zich daarvan de beste uitkomst voor ons Land voorspellen, weinig vervulling zag hy van de hoop, die hy voor zijne eigene omstandigheden had opgevat. Wel zag hy zich de post van Auditeur-Militair opgedragen, en bekleedde hy deze in Amsterdam eenigen tijd, doch ofschoon daaraan daggelden verknocht waren, bracht hem dit echter niet zóóveel op, dat hy er onbezorgd en genoegelijk van leven kon, terwijl hy tevens in die post in verre na niet op zijne ware plaats stond, zoodat de waarneming er van hem genoeg verschaffen kon. Zijn geest moest zich vrij en onbelemmerd hebben kunnen bewegen, maar kon in gevorderden ouderdom zich niet meer gewennen aan de kluisters

en formules, die van zijne bediening onafscheidelijk waren. Onverdraaglijk was hem de waarneming van zijn ampt, het eenige, dat hy in zijn gantsche leven bekleed heeft, en hy haakte om er zich weder van te kunnen ontslaan, gelijk ook zijne vrienden, die zagen, welk eene moeite hem die beroepsbezigheden aandeden, hem welmeenend zulks aanrieden. Daarvan ontslagen, was hy evenwel ook weldra weder geheel buiten alle openbare bediening, aan zich-zelv' overgelaten, en byna zonder middelen, om zijn eigen bestaan te verzekeren, of zijne verwachtingen ten deze te verwezenlijken. - Aan opgevatte uitzichten, aan toch schijnbaar welwillende beloften ontbrak het geenzins, maar deze vervlogen ras onvoldaan, gene bleven ijdel en zonder eenige vrucht. 's Mans geduld werd door zoodanige teleurstellingen op de sterkste proef gesteld, en wat men eertijds als standvastigheid aan zijne beginselen had mogen roemen, werd nu onverzettelijke stijfhoofdigheid en eene onbuigzaamheid, die zich op geene malsche wijze, maar met wrevel en driftvervoering uitte, welke nog meer werd aangestookt en op meer bitteren en scherpen toon zich hooren liet, toen men, de oprechtheid en reine bedoeling van 't geen hy voorstond miskennende, hem in openlijke geschriften allerwegen aantastte, met spot en hoon overlaadde en onder allerlei smaad verguisde.

Dof en zwaarmoedig van geest wierd hy zulks nog te meer door de miskenning van anderen, en had daarby in dezen tijd de hem diep treffende ramp, dat hy zijn veelbelovenden zoon, JULIUS WILLEM, de oudste uit zijne tweede echt verloor, die op eene zeetocht naar *Batavia*, weinige dagreizens voor zijne komst aldaar, overleed, wiens verlies hy ook in roerende vaerzen bezong, die elks deelneming wekken voor den ongelukkigen vader, die in zijn leven een dertiental telgen ontijdig ten grave zag dalen, en zooveel opgevatte hoop en verwachting bij hunne lijksponde verdwijnen zag.

BILDERDIJK beleefde thands het tijdstip van zijnen hoogsten Letterroem en van zijne diepste verguizing tevens. Men verloor algemeen te veel de onschatbare waarde, waardoor hy zich het eerste verwierf, uit het oog, om alleen te veld te trekken tegen zijne begrippen, die hij nergens verloochende, maar, wat hem waarheid toescheen meer en meer doordrijvende, zich hierin door zijnen aard en gesteldheid tot eene hevigheid en bitterheid van uitdrukking vervoeren liet, die nimmer verschoond kan worden, en andersdenkenden gestadig meer tegen hem voorinnam. - Bevereemden kan het ons inderdaad niet, dat hy er zoovelen tegen zich in het harnas joeg, daar hy geheel en al tegen-

strijdige gevoelens voorstond met diegene, welke algemeen wierden gehuldigd en meer en meer veld wonnen. Overal in *Europa* en ook in ons Vaderland drong het Liberalismus door, en ontwikkelde zich meer en meer onder de schoonschijnendste voorwendselen; ja begoochelde niet weinige ter goeder trouwe dwalenden, die zich door de verleidende tooverklanken van vrijheid, verlichting, en volksgeluk lieten wegslepen, en gewillig voor eenen afgod de kniën bogen, by welks algemeene hulde zy het geliefkoosd ideaal eener gouden eeuw voor de wareld verwezenlijkt meenden te zullen zien. BILDERDIJK was allerminst de man, die door den schijn kon worden misleid, of, al stond hy dan ook alleen, den geest der eeuw onderdanig worden, als deze zijns inziens tot verkeerde doeleinden geleidde. Zoo wel uit staatkundige inzichten als uit Godsdienstbeginsel een warm voorstander van den Monarchalen Regeringsvorm, waarin hy het Goddelijk recht eerbiedigde, en den grondslag zag van het geluk der Volken, moest het Liberalismus in hem eenen geduchten tegenstander vinden, en de heftigheid, waarby hy zich hierin toegaf, hem den haat en de vervolging berokkenen van telkens aangroeiende vijanden. Men kon den man niet dulden, die zoo onbewimpeld voor zijne gevoelens uitkwam, welke te harder en wanluidender in de ooren

klonken, naar mate zy de zoo algemeen aangenomen en bewierookte begrippen aantastten en de hersenschimmige goden der groote menigte in naakte afzichtelijkheid ten toon stelden. En uit welk beginsel hij dat deed, gevoelen wij, wanneer wij hem-zelven hooren zeggen: 'Mijn hart bloedt over het lot der Menschheid, gelijk over dat van mijn Vaderland, wanneer ik de valsche begrippen, de redenlooze machtspreuken, de onzinnige grondregels aanmerke, die meer en meer het gezond verstand een versmoorend stilzwijgen opleggen, het Egoïsmus voor Godsdienst, het gezag voor Reden en verblinden waan voor weldadigheid eener verlichting, waarvan men den naam steeds misbruikt, in de plaats stellen; en waarvan het gevolg onberekenbaar is voor eene nakomelingschap, voor wie en om wie wy zijn.' - Zoo dacht BILDERDIJK reeds lang te voren, en bleef in die gevoelens volharden. Maar de zucht voor geliefkoosde stelsels liet niet toe eenig geduld te oefenen met den man, wiens karakter en gemoedstoestand hem dreef om in alles te overdrijven en, waar hy over personen en zaken zich tot het uiten van een ongunstig oordeel gedrongen voelde, dat dan ook op de scherpste en ontegenzeggelijk grievendste wijze vaak deed. Men beschouwde dan in BILDERDIJK alleen den onverdragelijken tegenstander der

heerschende denkwijze, en echter - hoe menigeen heeft in onze dagen niet moeten erkennen, dat hy meer dan anderen een diep en gegrond inzicht had in de beginselen van het Liberalismus en het einde, waartoe het leiden moest, by aldien het werd voet gegeven, en tot de omverwerping der throonen en van elk wettig gezag den weg zich gebaad zag! - Hoe menigeen, vroeger een vurig voorstander dier vrijzinnige begrippen, is door de latere gebeurtenissen van zijne onwillekeurige dwaling terug gebracht, en leest nu met minder tegenzin het voormaals gewraakt oordeel van BILDERDIJK, over de vrijheidszucht van onze dagen, en over *Parijs* als haar brandpunt, uit hetwelk zich de vernielende vonken over ons gantsche werelddeel verspreiden. - Om hem in zijne staatkundige en godsdienstige begrippen tegen te gaan, of soms ook om het groote Publiek te believen door hem om zijne begrippen te beschimpen, zag men geheel den Geleerde en Letterkundige over het hoofd, en was ongevoelig voor den roem, dien hy als zoodanig voor zich verwierf en er *Nederland* de rijke vruchten van oogsten deed.

Te uitgebreid zouden wy in deze vluchtige schets van 's mans leven worden, indien wy in eene breedvoerige beschouwing van al zijnen Letterarbeid treden

wilden: in eenige bijzonderheden moeten wy echter daarvan komen, en in weinigen zijn veelomvattend genie schetsen, dat in alle vakken van wetenschap was doorgedrongen: doch ook dat weinige zal voldoende zijn, om de bewondering zijner vrienden te rechtvaardigen. In elke tak van kennis toonde hy zich den grooten meester en droegen zijne werken den stempel van het eigen onderzoek en scherpzinnig oordeel.

De Rechtsgeleerdheid dankt hem eenige geleerde verhandelingen, die ook om den titel merkwaardig zijn, daar zij ten opschrift hebben: GULIELMI A TEISTERBANT *dicti* BILDERDIJK *Observationes Juris*. Nergens elders, of voor geen enkel werk in de Moedertaal heeft BILDERDIJK openlijk dien naam geplaatst, ofschoon het bekend is, dat hy by meer dan eene gelegenheid beweerd heeft, uit het Grafelijk Huis van TEISTERBANT gesproten te zijn, en daardoor ook vermaagschapt aan de HEUSDENS, en zelfs de eerste Graven van *Holland* onder zijne Voorouderen te tellen. In hoe verre hy daarin al of niet recht hebbe gehad, moge onzeker zijn, en zullen wy niet uitvorschen; het verhoogt of vermindert zijne verdiensten niet, al is het dan ook in hem eene zwakheid geweest, dat hy zich immer veel op zijne oud-Nederlandsche afkomst, en de diensten,

reeds door zijne Voorvaderen den Lande bewezen, liet voorstaan⁺.

Zijne Geneeskundige kennis blinkt ten hoogsten uit in het reeds boven vermelde Dichtstuk *De Ziekte der Geleerden*, en in de doorwrochte aantekeningen, die hy op hetzelfde schreef. - Als Geoloog was hy met al de ontdekkingen der nieuwere Natuurvorschers bekend, en zijn wy hem de uitgave verschuldigd van het stelsel van DE LUC, met zijne bijvoegsels verrijkt, en veelzins opgehelderd. - Niemand in ons Vaderland bracht het wellicht ooit zoo ver als hy in de kennis der *Genealogie*, die hy tot in hare minste byzonderheden in het hoofd had. - In de oude en nieuwe Wijsbegeerte was hy met alle verschillende stelsels bekend, en toonde zich, vooral

- + Gewoonlijk, althands in de laatste jaren, bediende zich BILDERDIJK tot *cachet* van een adelijk geslachtwapen, met het omschrift Teisterbant: doch bezigde ook wel een ander, hetgeen mede in het vignet voorkomt op zijne Dichterlijke uitboezemingen by het afsterven van zijnen geliefden zoon JULIUS WILLEM, van dezen vorm:

't geen ook waarschijnlijk op zijne afstamming uit het Geslacht van TEISTERBANT betrekking heeft; moetende de vijf daarin voorkomende letters vijf kwartieren of hooge Stamhuizen beteekenen; als TEISTERBANT, HEUSDEN, KLEEF, BILDERDIJK, en ORSIUS of URSIUS

in hunne ontwikkeling en bestrijding, als scherpzinnig zelfdenker en oordeelkundig onderzoeker. - De Krijgsen Vestingbouwkunde, waarop hy zich alleen in zijne jeugd had toegelegd, om hare beoefening later voor andere studien te laten varen, was hem echter zoo eigen, dat hy daarin mede, tot middel van bestaan, lessen kon geven; - en in hoevele andere vakken had hy het niet tot die hoogte gebracht, wanneer wy slechts het uiteenlopend onderwijs gadeslaan, hier boven aangehaald, dat hy gedurende zijn oponthoud in *Brunswijk* geven moest.

Maar in welke studien BILDERDIJK ook boven anderen van zijnen tijd verheven stond, is het toch voornamenlijk in drie opzichten, dat hy bovenal uitblonk; dat Tijdgenoot en Nakomeling hem evenzeer hoogen lof zullen toezwaaien, als hy in elk derzelve zich haat en vervolging op den hals laadde. Vooreerst als TAALKUNDIGE. Hy was met eene zeldzame kennis toegerust der oude Klassieke en van bijna alle levende Europeesche Talen, voornamenlijk die van Germaanschen stam oorspronkelijk zijn. Onderscheidene wijsgeerige Verhandelingen en in Boekdeelen bijeengebrachte opmerkingen over de afleidingen der woorden, zoo als mede menigerleie Aanteekeningen op zijne Gedichten, zijn voor den dieper

indringenden Taalvorschcr allerbelangrijkst, en behouden te allen tijde hunne hooge waarde. Met de ingevoerde spelling en de vastgestelde regelen der Moedertaal kon hy zich op goede gronden in velen niet vereenigen⁺, en, ofschoon 't hem ook daarby niet aan aanhangers ontbrak, was ook de tegenkating niet gering, die zich hier om tegen hem verhief, en werd de pennestrijd, die hierdoor telkens ontstond, door hem met zijne gewone scherpte gevoerd: ja spaarde hy, waar het mocht passe geven of niet, de beleedigendste uitvallen niet tegen hen, die hy gemeenlijk Letterknoeijsers en Taalbedervers noemde.

Ook als VADERLANDSCH GESCHIEDKUNDIGE is zijn groote naam voor het Nageslacht gevestigd. Maar hier had hy tevens het algemeen gevoelen, dat hy kwetste door zijn byzonder inzicht over de vroeger plaats gehad hebbende gebeurtenissen, derzelver oorzaken en

+ Men leze daarover zijne *Taalkundige Verscheidenheden*, zijne *Spraakleer*, *Woordvorsching*, enz: maar - men hechte vooral niet aan het *Woordenboek voor de Spelling* van Mr. WILLIEM BILDERDIJK, in 1829 uitgegeven, dat dikwijls op een dwaalspoor leiden zou, en aanwijzingen bevat, lijnrecht strijdig met zijne uitgedrukte gevoelens; waardoor *onkunde of boosheid* aanleiding zou kunnen vinden, om den roem des grooten Taalkenners te bezwalken en hem als tegenstrijdig met zich-zelfen voor te stellen. Doch dat *Woordenboek* is ook nimmer door hem-zelfen vervaardigd geworden.

bedoelingen, en het oordeel dat hij over personen en zaken daardoor genoopt werd te uiten, allerwegen tegen zich. Hij deed meermalen eene kreet van verontwaardiging over zich opgaan, als hy, het gezag van vroegere en latere Geschiedschrijvers belachende, alleen zijn eigen inzicht volgende, in een geheel ander daglicht den vroegeren tijd voorstelde, - bewierookte en schier vergoodde mannen met donkere verwen afschilderde, en anderen met lof en eere kroonde, die men altijd ongunstig had leeren beoordeelen. Men doet hem echter onrecht, wanneer men het gevoelen van velen aankleeft, alsof de zucht om in alles zonderling te zijn en zich in tegenspraak met het algemeen gevoelen te bevinden, hem eerst later tot die wijze van zien in de Geschiedenis onzes Vaderlands had gebracht; daar uit sommige aantekeningen op zijne vroegst uitgekome ne werken is op te maken, dat zijn oordeel over onze beroemdste mannen toen al even eens gewijzigd was als in lateren tijd, wanneer hij daarover vaak op de hevigste wijze werd aangevallen.

Zijne grootste verdiensten bezat hy echter als DICHTER, en zijne verbitterdste tegenstrevers moeten zelfs daarin eene meerderheid in hem erkennen, die vóór hem niemand ooit bezat, en ná hem ook wellicht niemand

meer in die mate verwerven zal. Over de taal gebiedende, die hy naar welgevallen wist te beheerschen en te kneden, zoodat zy hem nergens verlegen kon laten by de uitdrukking van hetgeen hy gevoelde, stond hem de gantsche onmetelijke rijkdom zijner kundigheden ter dienst, om in de meest verscheiden vormen te kleeden wat hy bezong; alle dichtsoorten was hy even zeer meester, en schitterde in elk als hetzelfde oorspronkelijk genie. Hetzij zijne Muze den stouten toon van het Heldendicht aansloeg, of in gespierde krachtvolle vaerzen op Melpomenes altaar offers bracht; - hetzij hy zijne ziel in de PINDARISCHE of HORATIAANSCH E Ode uitstortte, of in liefelijk vloeiend maatgeluid door ANACREONS geest zich aangedreven toonde, en zich in Minnedicht en Idylle hooren liet; - hetzij hy in wijsgeerige Poëzy en het Leerdicht al onze aandacht boeide en het verstand bezig hield, of het hart vertederde in de Romance, of ons streefde door kernvolle Fabelen en Puntgedichten, - of dat hy den scherpen geesel zwaaide der Satyre; - in alles bleef hy zich zelve gelijk; in alles was hy de eenige BILDERDIJK. Zijne tallooze navolgingen hebben den ongewijden, die niet tot de bronnen-zelve gaan kon, met de schoonste brokstukken der Klassieke Letterkunde bekend gemaakt; de Poëzy van OSSIAN is ons daardoor eigen geworden, en de dichttrant van byna

alle Europeesche en verscheiden Oostersche Volken onthuld; terwijl zijne behandeling nergens den návolger verraadt, maar men overal den zelf-scheppenden, zelf zich-ontboezemenden Zanger vermoedt. - Aan den leiband van anderen loopen, of slaafachtig het door hun afgebakend spoor volgen kon ook de man niet, die zich in oorspronkelijke kracht boven allen verhief; wiens hooggestemd gevoel, wiens streng gispen van hen, die de verbeelding ten koste van het gevoel lieten heerschen, wiens onvermoeid streven naar het geestige en ideale bewees, dat de Poëzy hem meer was dan eene bloote kunst, dat zij eigendommelijk aan zijnen geest was verwant, en hem gewrochten deed scheppen, die alleen in de gloeiende aandrifft zijner ziel leven ontvangen hadden. Onwelkbare lauweren van dichtroem zou het onpartydig oordeel van Landgenooten en vreemdelingen, van eigen Tijdgenoot en Nakomelingschap, hem toewijzen, indien ook niets anders van hem het licht gezien had, dan zijn *Ondergang der eerste wereld*; een, helaas! onvoltooid meesterstuk, dat, ware het immer afgewerkt geworden, *Nederland* in het bezit zou hebben gesteld van een Heldendicht, waarvoor wellicht elk ander, ons bekend, in oorspronkelijkheid van uitdrukking, meesterlijke ontwikkeling, en rijkdom van treffende tooneelen, verre had moeten onderdoen. Doch

in 1809, in het voor zijnen Letterarbeid gelukkigste tijdvak zijns levens, had hy daarvan de vijf eerste Zangen voltooid, doch latere lotgevallen benamen hem de lust tot de verdere voortzetting. Evenwel gaf hy dit, voor elken kunstvriend onschatbaar, gedeelte in 1820 in het licht, maar verklaarde menigmaal aan zijne daarop aandringende gemeenzame vrienden, dat na de vervolging, waaraan by ten doel had gestaan, en de verguizing, die hy geleden had, aan het voltooien van dit werk niet te denken was. - Een reuzenplan stond hem daarby voor den geest, waarvan de enkele deelen en samenhang zich zelfs uit hetgeen wy nu er van kennen, moeielijk laat gissen; maar zelfs dit brokstuk, schoon slechts eene inleiding tot het groote geheel, is zoo rijk in overvloeiende schoonheden van den eersten rang, dat men te allen tijde het gemis van het vervolg daarop, als een onherstelbaar verlies voor de Vaderlandsche Letteren, bejammeren zal. - En even gelijk hy in het verhevene eene onnavolgbare vlucht nam, die by het nastaren schier duizelen doet in het besef van eigene onmacht, zoo was hy ook in het zachte - en in welk opzicht niet! - doordrongen van zijn onderwerp, den toon geheel meester, en streefde hy naar het hoogst bereikbare punt van voorstelling. Mocht men dan al hem als te gestreng boetprediker laken,

waar hy in zijne godsdienstige zangen op boete en bekeering aandrang, en onwillig de oogen afwenden van de afzichtelijke beelden, waaronder hy zijnen leefkring en tijdgenooten voorstelde, wanneer zijn blik overal de verdorvenheid der eeuw waarin hy leefde, en de helling tot afwijking van God en eigene verheffing door zelfzucht ontdekte; of met wrevel de klimmende toenadering tot het veld winnend liberalismus bespeurde: en aan de andere zijde weder hem gispden om de overgrootte weelderigheid en het dartele, in minne- en bruiloftszangen, zelfs in lateren ouderdom door den grijsaart vervaardigd; - het lag geheel in zijnen geest tot den hoogstmogelijken trap zich op te voeren by hetgeen by wilde voorstellen, en, met dat onderwerp in die oogenblikken vereenzelvigd, was het hem ondoenlijk, gematigder of iets verglimpende bewoordingen te bezigen. Alles moest by hem sterk uitkomen en geheel en al dat wedergeven, wat in forsche trekken voor zijnen geest stond. Had hy in eenig geval verzachtende kleuren kunnen aanwenden, BILDERDIJK had ook elders opgehouden de eenige BILDERDIJK te zijn; of liever hy had het nimmer kunnen worden. Maar wat hy met helder licht omstralen wilde, daartoe waren de gloeiendste kleuren schier te flauw; wat hy donker wilde afmalen, werd met de stikdonkerste nacht om-

geven. - Zoo worden wy aan de eene zijde tot in het diepst der ziel bewogen en geroerd by zijne huislijke zangen, en lijden met den geschokten Vader aan het krankbed van een dierbaar kind; of juichen den feesttoon na des verrukten echtgenoots, als hy eenen zang eener tedergeliefde gade toewijdt, en kunnen naauwelijks by het gevoelvolle en liefde-ademende in die uitstortingen van zijn inwendigst hartsgevoel denzelfden man hervinden, die op zoo bitteren toon den heerschenden tijdgeest aanvalt, of gal en gift uitspuwt op zijne hem vijandige tegenstrevers.

Door klimmenden ouderdom en bedroevende lotgevallen, door ziekelijkheid en toenemenden wrevel, in de latere jaren zijns levens, van uitvoerige Dichtstukken wederhouden, en alleen in losse verzen zijnen boezem lucht gevende, is het niet te bevreemden, dat zoovele geestvruchten in de Dichtbondels zijner jongste levensjaren in dien laatst aangehaalden toon zijn, en het getal zijner hem met schimp en smaad beantwoordende vijanden daardoor moest worden vermeerderd. Het ontbrak hem echter ook niet aan warme vrienden en vereerders, die met verschoonende toegevendheid het gebrekkige in hem bedekkende, alleen den grooten man in hem huldigden, en met geestdrift aan zijne lippen

hingen; zoodat het αὐτὸς εἶπα ook by hen als eene onbetwistbare machtspreuk schier gold, en zy meer en meer voor de gevoelens van V a d e r BILDERDIJK (gelijk zy hem gaarne noemden) werden ingenomen, die aankleefden en er openlijk voor uitkwamen; in wederwil, dat zij daarvoor, op geene vleiende wijze, door de groote menigte met den bynaam van *Bilderdijkianen* wierden bestempeld. Bovenal was dit het geval te *Leyden*, werwaarts BILDERDIJK zich wederom uit *Amsterdam* ter woon begeben had. Ofschoon de goedheid onzes Konings hem het pensioen weder vergunde, dat hy weleer van Koning LODEWIJK genoten had, en hem zoo lang door geheime tegenwerking zijner vijanden was onthouden geworden, kon hem dit evenwel niet ten volle de genoegelijke rust des ouderdoms verschaffen, en zag hy zich daarby weder tot het geven van privaats-collegien verplicht, die met den grootsten ijver door velen bezocht wierden, en door welke hy zich eenen bepaalden aanhang verwierf[†]. Er lag eene zonderlinge tooverkracht

+ Voornamelijk handelde hy in deze Collegien over onze Vaderlandsche Geschiedenis, en belangrijk zullen immer voor het Letterkundige Publiek zijn zijne *Nalozingen op Wagenaar*, daarvan oorspronkelijk en onder zijne nagelatene papieren gevonden: een werk van grooten omvang en waarvan de uitgave door de Heeren Meyer Warnars te *Amsterdam* en Luchtmans te *Leyden* zal worden bezorgd.

in zijne wijze van omgang, welke met eene onwederstaanbare macht elkeen aantrok en gedurig vaster aan hem boeide, die eens, zelfs al ware 't met vooringenomenheid, hem genaderd was, en, hunne verkleefdheid gestadig vermeerderende, hen van leerlingen tot vrienden, tot getrouwe volgers des hooggeschatten meesters vormde. Hoe vele, en in waarheid verre van onbelangrijke, namen zou ik hier kunnen opnoemen van zoodanige geliefde kweekelingen, in welke door dat dagelijksch verkeer, door die gesprekken en lessen, BILDERDIJKS geest, als ware 't, overgestort scheen; maar wien, niet geheel en al een vreemdeling in de Geschiedenis onzer dagen, zijn ze onbekend? wien zweven ze niet oogenblikkelijk voor den geest? en, mocht al by enkelen eene zucht tot zonderlingheid en om zich van de groote menigte te onderscheiden, niet geheel vreemd aan hunne navolging des beroemden grijsaarts geweest zijn, by verre de meesten was het eene innerlijke aandrift, waarvan zy-zelve zich geene reden te geven wisten; eene overtuiging des gemoeds, die door hem gewrocht was, en by elk ander dan hem onbegrijpelijk zou zijn geweest. Maar buitengewoon was ook de overredingskracht, die zijne redenen vergezelde, en zijne stellingen deed aannemen, hoe wonderspreukig ze ook in den eersten opslag mochten in de ooren klinken.

Het was, of er een hogere geest in hem woonde, die zich ook aan anderen mededeelde en alles bezielde wat tot hem in eenige betrekking stond: elk, zelfs die hem en zijne gevoelens niet was toegedaan, naderde hem met onwillekeurigen eerbied, en weinig behoefde 't, om dien eerbied in tederder gevoel te doen overgaan. - Dat waren de verkwikkende balsemdroppen in den wrangen alsemkelk des lijdens, hem door het levenslot geschonken. Aan de zijde zijner tedergeliefde gade, waaraan hy zoo innig verkleefd was als zijne getrouwe gezellin in lief en leed, die één hart en ééne ziel met hem uitmaakte; - zich verheugende in het behoud, na zoovele telgen vroegtijdig ten grave te hebben zien dalen, (dertienmalen toch had de vader een huwlijkspand welkom geheten, dat hem later de dood weder van het hart scheurde,) van den eenig overgebleven zoon, den oudsten spruit uit zijne tweede echt; - gestreeld door de ondubbelzinnigste bewijzen der hoogschatting en liefde van warme vrienden en vereerders, die zoo gaarne de laatste levensdagen des het graf naderenden grijsaarts wenschten te veraangenamen; - mocht hy, by al den smaad en hoon van elders hem aangedaan, in het door hem zoo geliefde *Leyden* nog genoegelijke oogenblikken vinden; maar.... ook deze werden hem niet tot zijn verscheiden van de wereld aldaar vergund,

en de grievendste bejegeningen alleen konden hem bewegen in den jare 1827 dat *Leyden*, waarvan hy in een roerend gedicht afscheid nam, te verlaten, en zich naar *Haarlem* te begeven, om aldaar de dood, reeds lang door hem gewenscht, te verbeiden.

Doch eer die oogenblik aanbrak, wellicht is zijne komst er door bespoedigd, trof hem nog de zwaarste slag zijns levens, die hem diep ter nederdrukte, en het hoogste goed ontroofde, dat zijn hart dierbaar was en waardoor het leven waarde voor hem had. Zijne onvergelykelijke gade stierf den 16^{en} April 1830, en hoe gelaten by ook dat verlies dragen mocht, het was te treffend voor den afgeleefden grijzen, wien met haar zijn aardsche steun en staf ontvallen was. Hy leefde daarna, als het leven heten mag, in eenen kwijnenden, gedurig meer verzwakkenden, toestand, waaruit geene hulp der Geneeskunst hem vermocht op te beuren, en die zijnen vrienden maar al te gewis zijn naderend einde voorspelde, dat dan ook op den 18^{en} December des vorigen jaars plaats greep, *Nederland* van een harer ontegenzeggelyk grootste mannen beroofde, en een diep gevoeld onherstelbaar verlies was voor allen, die in naauwere vriendschapsbetrekking met hem leefden, en door meer gemeenzamen omgang de vruchten van zijnen grooten geest genieten mochten.

Eene talrijke schare derzelve, uit verschillende plaatsen des Vaderlands samengevloed, vergezeld zijn stoffelijk overschot naar de laatste rustplaats, waar alle stormen des levens zwijgen, en geene verguizing meer treffen kan. Geen hunner, die niet met diepen eerbied en ongeveinsde aandoening dien laatsten treurigen plicht vervulde. Geen, die niet door het plechtige treurmuzyk, dat by den statigen omgang in *Haarlems* Hoofdkerk gehoord werd, het hart innig getroffen en den geest tot heilige gewaarwordingen gestemd gevoelde. En toen nu, aan den rand der groeve, 's mans beroemdste kweekeling, zijn vurigste vereerder en warmste vriend, voortrad, en in wegslepene welsprekendheid aller onverdeelde aandacht boeide, terwijl hy met klimmend gevoel over de genade Gods sprak, kennelijk in den levensloop des vereeuwigen Zangers, waardoor hy, gerust op den zoendood zijns Verlossers, den moeielijken levensweg had afgelegd, te midden der zwaarste rampen en beproevingen; en vervolgens den ontslapene met krachtige trekken als *Nederlands* Christendichter en Vaderlandlievenden Bard afmaalde; - toen gevoelde elk levendiger, wat het Vaderland, wat zy, elk voor zich, in hem verloren hadden; toen werd er geen uiterlijk vertoon van geveinsde rouw mogelijk, maar menige traan, uit het diepst des harten geweld, parelde in de

oogen van hen, aan wien de onovertreffbare groote man altijd te vroeg was ontrukkt geworden.

Zoo rust dan nu zijn stoffelijk hulsel in de aarde, van waar zijn geest naar de hoogere gewesten des lichts is opgestegen. Door allen, die gedurende zijn leven in eenige betrekking tot hem stonden, wordt zijn verscheiden diep betreurd; anderen, die hem miskenden, mogen..... doch neen, hij-zelf is niet meer: zijn sterfelijk deel is voor hoon en smaad ontrefbaar geworden, zijn beter beginsel is er boven verheven. Houde dan nu alle vroegere vete op en zwijge by het graf des ontslapenen de tegeningenomenheid, die den levenden vervolgde. Blijve allen in *Nederland* zijn naroem even heilig en dierbaar, als die van eenen man, die, in weerwil zijner menschelijke zwakheden en gebreken, verre boven zijne Tijdgenooten verheven stond, door de onschatbare gaven van zijnen geest en zijn nimmer geëvenaard genie; en smaken wy dankbaar de vruchten van dat genie, die zijnen roem onvergankelijk hebben gevestigd, en zijnen met eere omkransden naam doen overgaan tot onze laatste nakomelingen.

Wel prijkt er geene trotsche eerezuil op zijn graf, en geen marmereen gedenkteeken wijst den vreemdeling

de plaats aan, waar het lichaam des grooten mans werd ter aarde besteld: licht is de zorg hiervoor aan een volgend geslacht verbleven, dat zonder ingenomenheid zal vonnis vellen en dan met hooge bewondering immer zich den eenigen BILDERDIJK herinneren. Niet geheel en al lieten echter zijne Tijdgenooten na, ter zijner nagedachtenis, een openlijk bewijs hunner hoogachting voor hem aan den dag te leggen. Beeds dadelijk na zijn overlijden, besloot daartoe de aloude Rederijkkamer de *Wijngaardranken* te *Haarlem*; en den 4^{en} February dezes jaars, werd op eene plechtige wijze de gedachtenis-steen ontbloot, welke, alleen met's mans naam prijkkende, in de kolom boven zijn graf, door hare zorg was ingemetseld geworden. Door den *Keizer* en *Factor* der Kamer werden daarby toepasselijke toespraken gehouden, voor de talrijk verzamelde schare, ter eere van hem, wiens grootheid men, warsch van allen partygeest, hier huldigde; en ook de grijze VAN WALRÉ, die, vooral in zijne laatste levensjaren, zoozeer in het bijzonder vriendschappelijk verkeer met BILDERDIJK gedeeld had, ja meer dan een vierde eener eeuw tot zijne vertrouwdste vrienden had behoord, drukte daarby tevens het gevoel zijns harten uit in eenen ongekunstelden, maar treffenden en tot het hart sprekenden, Lijkzang, die, ofschoon niet in den Handel

algemeen verkrijgbaar gesteld, echter voor 's mans vrienden gedrukt, voor hen een aangenaam geschenk is ten aandenken aan den afgestorvenen.

Landgenooten! wanneer gy het grijze *Haarlem* bezoekt, en deszelfs Hoofdkerk binnentreedt, herinnert u dan de zeldzame verdiensten van *Nederlands* grooten Zanger; - van eenen man, gelijk in elk vak er iedere eeuw misschien maar één voortbrengt, verwijlt een enkel oogenblik daar ter plaatse, waar 's mans naam, die meer zegt dan de welsprekendste lofrede, u in de oogen valt; en gevoelt er levendig: 'Hier rust hy, die, in wederwil der menschelijke zwakheid, die hem mocht aankleven, onder de edelste stervelingen en de grootste geniën, die het Vaderland voortbracht, eene schitterende plaats bekleedt. Hy had een beter lot verdiend, en wellicht ware dan, door eene andere stemming van zijnen geest, algemeene onverdeelde achting en liefde de regtmatige cijns geweest, die wy den levenden betaalden. Geene wrok of miskennis, noch partydige schatting, volge den doode in het graf! Thands spreke alleen het gevoel der verplichting aan de verdiensten des grooten mans, en heilig zy ons allen immer de nagedachtenis van WILLEM BILDERDIJK!'

't Nicotiaansche kruid.

't Nicotiaansche kruid.

Quid hoc veneni saevit in praecordiis.

HORATIUS.

Weg met dat stinkend stof! weg met die vuile dampen,
 De lucht en 't heldre licht van tafeltoorts en lampen
 Verduistrend, d'ademtocht verstikkend, en vergift
 Voor borst en ingewand! Wat razerny van drift
 Kon zoo het menschenras van zelfbesef berooven,
 Om dus zich 't leven in den boezem uit te doven?
 En, Hemel, alles is aan deze dolheid vast,
 En gaat op prikklingstank en walgingrook te gast!
 Euroop, wat zijt ge dwaas! - Van waar toch dit gelusten
 Naar 't onkruid, naar 't vergif van Oost- en Westerkusten?
 Is 't wonder, daar ge alom en ziekte en gift vergaart,
 Dat lichaamsplaag aan plaag 't verzwakt gestel bezwaart?
 Ja, 'k gun u, specery der geurige Molukken,
 'k Vergun u, wierook, myrrhe uit Yemensgaard te plukken,

Verkwikkend, mits met maat genoten. - Maar venijn -?
Uw grond brengt giften voort, indien ze u noodig zijn.
't Ontbreekt aan maankop niet of holle kervelstelen,
Indien ze noodig zijn om eenig kwaad te heelen;
Maar zeldzaam, zeldzaam ja, en minder dan men 't denkt,
Is 't heilzaam, wat uit d'aart het menschlijk lichaam krenkt.

U wijt ik 't, Artzen, die op 't praalgestoelt' verheven
Gezag voert, zeden vormt en invoert in ons leven;
Orakels uitstort by de kranken, aan uw voet
Zich wentlende, als die 't lijf voor dood en leed behoedt.
Sints eeuwen was 't niet meer die zuivre Hygieene,
(Wier priesters ge eertijds waart,) wier zegenvolle spene
Zich uitgoot by uw dienst als gy voor 't leger tradt,
Waar jammer, zielsangst, pijn op 't harde kussen zat
En 't mollig eiderdons in doornenstakkels keerde,
De hitte 't rennend bloed tot gudzend zweet verteerde,

Of 't indreef naar het hart verstikkende in de borst,
En tong en keel verdorde in steeds onleschbre dorst.
Wanneer, in d'eenvoud der oud-vaderlijke dagen
Uw diepgevoelig hart meê deelde in 's lijdens plagen,
En vaderlijke zorg, gants meester van dat hart,
Geen rijkdom gaderde uit des evenmenschen smart;
Natuur, uw leidsvrouw, u, in 't kloppen van onze aderen
De noodhulp ingaf van in 't veld gewassen bladeren,
Of wortels, of wat vrucht des boomhofs, erts, of sap,
Weldadig was door koelte of prikklende eigenschap.
Ach! thands is 't alles kunst. 't Is roof uit verre kusten
(Metroekloosheidbeproefd), waaropwe ons dierbaarstrusten,
Ons leven steunen doen; al, walglijk saangemengd,
Met smaad van wat onze aard ons zelv ter redding brengt.

Doch, daar ge aan 'tkrankbed als vrijmachtig moogtregeeren,
Woudt ge ook gezondheid-zelve als krankten overheeren.

Dan was 't genezen, dan vooruitzien tegen 't kwaad,
Dat overvallen kon in elks gezondheids staat.
Zoo was 't voor eeuwen. Geen onthouding meer of vasten,
Maar zuivren was de leus, en dit door vochtontlasten.
Zoo moesten klier aan klier door terging uitgestort,
Schoon 'tsapvernieuwen daar al telkens meer door wordt.
Steeds moest men ziek zijn om gezond te mogen heeten,
Met werk- by werktuig in vermoenis afgesleten,
Tot ze eindelijk, overwerkt door staâge medicijn,
Tot bloote trechters, en niets anders mochten zijn.

Zoo was 't, wen 't nieuwontdekt en als een zalig Eden
Beschouwd America, by duizend wonderheden,
Uit dien van kenbren vloek zoo diep getroffen grond,
Aan 't oude werelddeel een vloed van planten zond.
Dat giftig landgewest, door 't dol gerucht verheven,
Moest heelkruid aan Euroop, moest bast en wortels geven,

En opgetogen van dien heilschat zonder gâ,
Riep alles: Mexico, Peru, Virginia!
Zoo was 't met u, Nicot. - De Morgenlandsche weelde
Die 't matte zenuwstel met geurberooking streelde,
Teelde ook zijn landtabak van aangenamen walm,
En trok dien zuigende op door elpenbeenen halm,
Half sluimrend levend en een zielsbedwelming smakend,
Die als een tusschenstand van droomend vormde en wakend.
Maar 't nieuw gevonden land, waar 't diep ontaart geslacht
Van menschen, werkloos, dof, onwetende en ontkracht,
Door 't akeligst verval in jammer en ellende,
Geen lust, geen zielsvermaak, geen levenszoetheid kende,
Droeg d'eigen plantstruik, maar meer giftig dan waar 't Oost
Met blijden morgenlach den stervling tegenbloost,
En meer bedwelmend nog. Die was den Mexicanen
Hun hoogste wellust in hun donkre stankabanen;
Dien rookte men, die bracht daar 't heil des jammers meê,
Werd teeken van verbond, - en 't was de Pijp van vree,

Waaruit gezamenlijk den walgrook op te zuigen
De vriendschap ook met ons, ons Christnen, moest betuigen.
Ja zelfs, der Kalumet erkende deelgenoot
Was meer dan broederschap in 't Godgeheilgd brood.

Dus stond het, als Nicot die veldplant, raspte, kookte,
Verpoeierde, op de kool of in een pijpbus rookte,
Die poeier en die rook in 't ingewand verzwolg,
En, spoedig afgeschrikt door 't vreeslijk stuipgevolg,
't Een opsnoof in de neus om 't reukvlies aanteprikkelen,
En zoo de ontlasting van het voorhoofdshol te ontwikkelen;
En even zoo den rook met oliescherp bevracht
Uit speekselvloeingszucht in mond en kaken bracht.
Dit middel drong zich voor by andre soortgelijken;
'tWerd hoog door hem geroemd, daarvoor moest alles wijken.
Dit was een panaceê waar van 't genot alleen
Den mensch bewaren kon voor alle ziekelijkheên.

Het loosde slijm! wat heil! - Ja schoone slijmonttrekking!
Indien 't onttrekking is, 't is tevens slijmverwekking,
Maar stoort de kleinzing waar de klier door werken moet,
En 't dus verspilde is wei uit d'omloop van het bloed.
Doch 't was wat nieuws; genoeg!-Natuur en smaak mochtgruwen,
De wereld moest vervuld met rooken, rochlen, spuwen,
Aan d'eenen, snuiven aan den andren kant. 't Genies
Was welkom overal, in werking ruim zoo vies:
Geheel Euroop was één Anticyra geworden,
De hersens raakten schoon, de wereld gants in orden.
Dit duurde een poos; toen was die scherpte te gering
Als 't prikkelbare van de zenuw dus verging.
Nu moest de prikkel van het drekzout, geest van krenge,
Zich aan de smaakloosheid van snuif en rook vermengen.
Van daar nu 't saussen, zoo 't moet heten, van die blaân,
Van daar de scherpe mist waar 't kruid in op moet gaan,
Die 't halve Sticht (helaas! door zulk een plantbouw bloeiend)
Verpest voor die 't doorreist den helschen stank verfoeiend.

Van daar heel Frankrijk met dit onrein stof bemorst,
Daar ridderlint en kruis in wegschuilt op de borst.
Van daar dat ge in ons land (ach had men vogelwieken!)
Geen voetstap zetten kunt of moet dien braakwalm rieken;
Van daar is werkplaats, zaal, en waar men leeft of zweeft,
Een stikdamp van dien rook die aan de wanden kleeft,
Den ademtocht bederft, en in de boezemkuilen
De longen met het bloed daar 't lucht schept, doet vervuilen.
Zoo is 't in 't Vaderland, en zoo gantsch Duitschland rond.
Geen arbeidsman, dan met tabakspijp in den mond.
Maar hier nog bovendien, moet kamertal en zalen
Met spuw- aan spuwpot als een pronkvereischte pralen.
Zoo verr is 't denkbeeld van wat voeglijk is vergaan,
En elk gewent, of neemt van andren 't voorbeeld aan!
Kan 't zijn? Ja 't kwam zoo verr': de aandoenlijkheid der schoonen
Schroomt zelve een afkeer van dien hellepoel te toonen,
Ja, duldt den kus van zulk een zwartgerookten mond,
Waarvan zich de ademlucht op afstand reeds verkondt!

Hoe durft ge, ô schoorsteenpijp met dorgeschoeide lippen
Op 's lieven meisjens wang den vuilen waas doen glippen?
Of hoe, gy snuiver, durft ge uw adem, even frisch,
Uw mond die nooit geheel van snuifsmet zuiver is,
Uw huid, gelijk uw kleet doortrokken van die geuren,
Den lieven maagdenkus vol balsem waardig keuren?

Doch 't lichaam wordt gewoon aan dit als ander gift. -
Zoo zij 't. Maar wat 's een trek, die eens ontaart in drift?
Gewoonte maakte 't u (het zy zoo) tot genoeg,
Verluchting van 't hoofd wanneer de hersens zwoegen.
't Word nooddruft, zoo gy wilt. Daar is er meer dan brood
En water, in dees stand van elk natuurgenoot!
Maar 't geen tot nooddruft aan den stervling is gegeven,
Moet tot geen zwelging zijn maar onderhoud van 't leven!
Gy, gy misbruikt het. - Men vergeeft zich dit. - Waarom? -
Om dat men meêholt met geheel den dwazen drom,

En 't zelfs niet waardig acht om 't zeedlijk of onzedlijk
't Geen 't insluit, aan te zien; en echter heet men reedlijk.
Doch neen, 't is verr' van daar, dat elk gestel verdraag'
Dat zulk een scherpte steeds of zenuw store of maag,
En 't bloed verbastre in geen natuurlijk spijsverteeren,
Of hersenprikking in gewooneid doe verkeeren.
Ach 'k heb de vrucht gezien by ouderdom en groei.
'k Zag knapen uitgedroogd in d'eersten jonglingsbloei,
Aan wie m'in kindsheid reeds 't genot van pijp vergonde,
Eer 't lichaam van dit gif de werking doorstaan konde. -
'k Zag andren midden in hun wasdom, kort gestuit,
En half volgroeid, de borst met hol en dof geluid
Verheffen, en ontbloot van zwier en vlugge leden,
Gelijk een dwerggeslacht naast rijzige ouders treden. -
'k Zag andren, later tot de rooklust overgaan,
Wien 't op verscherping van hun vochten heeft gestaan,
En knokjicht voortgebracht, die d'een in 't graf geleidde,
Van d'ander met de pijp, eens nagelaten, scheidde. -

Hoe velen leden niet van walging, jaren lang
Hardnekkig, hielden trots zich-zelfen in bedwang,
Volhardend dag aan dag in 't ingewand te plagen,
Eer 't dit afschuwlijk gif der weelde kon verdragen!
En dan met welk gevolg? - Dit neemt men niet in acht;
Men doet als andren meê en 't oogmerk is volbracht.
Men deelt in rook- en spel en praat- en smulpartijen,
En is geen weêrwolf die slechts kruist in woestenijen.

Maar gy, die roemen moogt: My doet de pijp geen kwaad;
Wat zijt gy, zoo gy haar een korten wijl verlaat?
"k Versta niet wat ik lees; ik ben te dof tot werken,
Of 't pijpjes moet er my de hersens by versterken. -'
Versterken, zegt gy? Neen, maar wekken brein en geest,
Inslapend zonder dat. En, weet gy wat gy leest,
Dan is 't ontleend uit rook: dees prikkel drijft in werking
Wat stilstond; maar 't is zelf verzwakken; geen versterking.

De veêr van 't uurwerk rust', de raders blijven stil;
En 't brein gehoorzaamt niet aan d'invoed van den wil.
Of mooglijk dat de wil ook zelf in 't wilde dwarrelt,
Als water in een kuip, dat in de rondte zwarrelt,
En door bedwelming die 't gewoon werd, dan gesust,
Op 't voorwerp meer bedaald en met zijn aandacht rust.
't Is als verhitting van den wijn. Ik ken Poëeten
Die 't wijnglas Hippokreen, en Bacchus Febus heeten;
Met recht, geen eigen ziel, geen Godheid drijft hen aan.
Maar Dichten? - Wijdamp is 't de hersens doorgegaan. -
ô Welk een slaverny! men is zich zelv' geen meester,
Hangt aan een handvol damp, die zingt en dicht en leest er,
Als 't door de lippen glijdt, of in den pennezwier
Zich uitdrukt en 't gevoel afschildert op 't papier.
Ja, zegge ik slaverny. - En echter zulke banden
Schaamt niemand zich. Men pocht op alle soort van schanden,
Dit is er één van. - 'k Kan, zoo roemt men op dat zwak,
De spijs ontbeeren, maar (voor alles) geen tabak.

Zoo is 't; zoo ook de maagd, getoond aan Alexander,
Werd door 't vergif gevoed, en doodlijk voor een ander,
Maar zelve in 't uiterlijk, welvarend, frisch en rein.
Doch 't grover ingewand verdrage 't, niet het brein.

'k Erken het, specery uit Oosterlandsche luchten
Teelt somtijds in 't gestel ook zeer betreurbre vruchten.
't Verstompt somwijlen 't spijsverteerende ingewand,
Ontsteekt het vlietend bloed dat dan door de aders brandt.
Maar wie maakte ooit daar van een misbruik zoo volkomen,
Zoo razende, als die steeds by 't pijpjen zit te droomen,
En oordeel noch verstand noch reden heeft noch spraak,
Ten zij hem 't vluchtig zout diens rookwalms levend maak'.

Den dronkaart ook, eens vast aan 't overmatig drinken,
Zal kracht, verstand, en moed, en reden-zelv' ontzinken,

Een geestrijk mengsel geeft hem telkens alles weer. -
Maar ach! de dronkaart bleef geen reedlijk wezen meer.
Het mensch zijn houdt daar op, waar geest en zielsvermogen
Aan toovergiften hangt. Zijn wezen is vervlogen:
Hy is een werktuig als een orgel: 't geeft gebrom,
Ja zoo 't een hand beweegt, weêrhou die, en 't is stom.

Doch 'k gun dat ieder zich op zijne wijs verlustig';
Liet elk my op mijn stoel slechts by mijn oefning rustig,
En kwam my daaglijks niet een vuil bevingerd blad
In boek of schrift voor 't oog met walgelijke klad,
Of deed de onreine damp waar 't eens van was doortrokken,
Ontwikkend by 't gebruik my niet van afkeer schokken;
En ademde my rook noch snuifreuk uit geen keel. -
Maar dit 's my waarlijk, in oprechtheid, wat te veel.

1827.

Uitzicht op mijn dood.

Vivendo simul morimur, rapimurque manendo.
PETRARCHA.

Uitzicht op mijn dood.

Haud vixit malè, qui natus moriensque fefellit.

HORATIUS.

Een ander zinke in 't graf, betreurd in Lijkgezangen,
Door Redenaars geroemd, door Dichters half vergood!
Voor my geen wierookwalm die in de lucht blijft hangen,
Voor my geen afgodsdienst, geen praalzucht by mijn dood!
Wie ook, wie zou mijn hart ontdekken aan zijn hoorderen?
Wie kent me, of heeft my niet mijn leven lang miskend?
Gehaat, vervolgd, veracht, van kerk-en staatsverstoorderen,
Van andren opgetild tot boven 't firmament!
Ach, laffe lof en hoon, zoo nietig 't een als 't ander,
Uit onverstand of drift by handenvol verkwist!
Geen dwaze Cherilus verheerlijkte Alexander;
Geen Christen wordt bezwalkt door boef of Ongodist.

Men roem', naar mode en tijd, wat leven heeft ontvangen,
 (Hoe nietig of hoe slecht,) op Preek- of Reednaarsstoel;
 My joeg dit zelfs in 't graf de schaamte langs de wangen
 Indien 't verstijfde rif nog zweem had van gevoel. -
 En waartoe 't windgebrom? Ik sterf niet om te pronken,
 Of Reednaar of Poëet te helpen aan wat stof:
 Mijn naam heeft lang genoeg mijn leefkring doorgeklonken,
 En nooit vond ik 't geluid zoo lieflijk van mijn lof.
 'kOntliep de schaduw⁺, 'k zag nooit rugwaart naar heur volgen,
 En toch, zy was by my, zoo dra de zon wat scheen;
 Maar, was dat hemellicht in duistren damp verzwolgen,
 Weg was ze als vriend en maag, en 'k stond in 't hemdalleen.
 Och, dwazen die zich ooit om 't nietig ding bekommeren!
 Als kind erkende ik 'treeds, hoe luttel 't steeds beduidt.
 Ga, laat u 't hoofd met myrth of lauwergroen belommeren,
 't Heeft, met één dag van storm, voor heel den jaartijd uit.
 Neen zeker, roem was nooit de moeite waard van 't leven;
 En ook van 't sterven niet, al schikt men 't nog zoo op.

+ De zoogenoemde glorie.

Ik ken 't allooi dier munt, zoo ruimschoots uitgegeven;
Ze is 't halve zand niet waard van éénen kerkhofschoop.
Moogt ge echter na mijn einde een kleen bericht verlangen
Van d'armen... *'k weet niet wat*, en tevens, *wat niet al*,
(Als Dichter kent ge my uit bondels van gezangen,)
Zoo zie me als kind en mensch ten spot van 't ongeval!
'k Heb viermaal zestien jaar mijn uiterst nur zien naderen,
En wachtte 't dag aan dag met kalm genoeg af:
Genoegen, dat my 't bloed deed golven in mijne aderen,
En onder 's levens last mijn schoudren lichtnis gaf!
Gelijk de werkmán hijgt by 't zweetende akkerploegen,
Maar de afgerende zon in 't dalen tegenlacht;
Zoo groette ik reis aan reis by 't smartlijk boezemzwoegen
In elke morgenstond een toetred tot de nacht.
Lang (echter) viel die dag, een levensdag vol pijnen;
Verdrieten, zonder maat my steeds op 't hoofd getast;
Van 't vijfde jaar alreeds in duurzaam lichaamskwijnen;
Van alle vreugd beroofd; aan alle kwelling vast.

Door de Artsen steeds op 't graf als gapende aan mijn zijden
Gewezen, en van pijn gefolterd en verscheurd,
Spande alles wat ik zag te samen tot mijn lijden,
Ja, de overmaat-alleen hield me altijd opgebeurd.
Daar lag ik jaren lang in 't krankvertrek gebonden,
En kende kinderspel noch spijs- of drankgenot,
Verwaarloosd of geplaagd; en sleet mijn bittre stonden
In mijmrend zelfgevoel of twisten met mijn lot.
Hoe blij' was me elke kwaal die 't vlotte leven dreigde!
Hoe angstig zag ik uit naar 't rekken van mijn dag!
Naar 't schrikbre middaguur eer 't eens ter avond neigde,
Terwijl 't benaauwde hart noch door-noch uitkomst zag! -
'k Bleef echter, als een schim en afgeteerd geraamte;
'k Won kracht; maar doodlijk bleek, en, aan de wereld vreemd,
Gevoelde ik, wie my zag, een wrevelvolle schaamte,
Die, wat ik hoorde of sprak, mijn oordeel hield beklemd.
Die staat was wreeder dan de pijnen, ooit geleden.
Dat ijsselijk gevoel van minderheid en schrik!

Van minderheid by hen wier leêge nietigheden
Mijn ziel doorzag, verachtte, en peilde met één blik!
Niets, niets zoo foltrend, zoo verscheurend ooit voor harten,
Aan God, en niets dan God en zuivren plicht, gehecht;
Gemaakt om wareld, dood, en duivlenheir te tarten,
Doch die bescheiden schaamte in nietig spinrag vlecht!
Is 't mogelijk? die de spits durft aanzien van den degen,
En bieden de open borst aan 's weêrpartijders stoot;
Dien maakt een uiterlijk, een woord, een wenk, verlegen,
Als of zich 't vriezend bloed in 't bevend harte sloot!
Dit te overwinnen, ô wat kost dit! - Jongelingen,
Wanneer ge uit de eenzaamheid de wareld in zult treên,
Hoe zult ge u tot den moed van zelfverheffing dwingen,
En op u-zelven staan, kloekhartig en alleen!
Hoe menig laat zich niet uit schaamte medeslepen
Tot wat zijn hart misprijst, en volgt den wareldstroom;
Ja, smooit by 't geen hy doet des boezems wroegingnepen,
En boet zijn zelfheid in, uit laffen menschenschroom!

Zoo zag ik zeden, deugd, en eergevoel verwoesten,
Ten spijt van bloed en rang, geweten, oudrenzucht;
Den stalen veer der ziel in schrikwalmdamp verroesten,
En de eêlste bloesemknop versterven zonder vrucht.
Gods Almacht hoedde my, en 'k overwon die zwakte;
Maar niets op aard heeft me ooit zoo eindloos veel gekost,
En, waar die menschevrees het groeiend rijssen knakte,
My sterkte 't tot den strijd dien 'k eenmaal leevren most.
Mijn leven was, van vroeg, in 't stil en eenzaam peinzen,
En 't handlen van de pen en teekenstift, verdeeld;
Het lezen -? Ja genoeg; maar mag men 't zich ontveinzen,
Hoe min ons 't lezen baat waar zich 't verstand by streelt?
Wat leert het meestentijds, dan meê en na te praten,
En vult het hoofd met waan dier kennis dien men mist?
Wat, dan zich roekloos op eens anders hoofd verlaten,
Dat valsheid heeft gebroeid en ze ons voor waarheid discht?
En boeken -? 'k Dank ze aan u, ô waardigste aller vrienden,
Wiens lijk ik volgde aan 't graf met kinderlijke smart⁺.

+ Dr. Joannes Verschuur.

Wiens boekschat, raad, en hulp my als eens vaders dienden,
En wiens gedachtenis steeds een vreugd blijft voor mijn hart.
Maar neen, ik had te veel de boeken voorgelopen,
Daar ik in eenzaamheid my-zelven onderhield;
Mijn hart stond voor 't begrip van andren niet meer open,
'k Was door een stillen geest met eigen oog, bezielde!
Van kindsbeen vestte zich mijn aandacht op my-zelven,
Mijn denkskracht, mijn geest, beweging, en verstand:
Dit trachtte ik uit mijn hart beprovened op te delven,
By 't werktuig van dit stof, met ziels- en lijfsverband.
Dit speelde als jongen knaap my altijd in gedachten;
De denkvorm, en de wil, de lijdlijkheid en daad:
Dit woelde in 't rijpend brein bij slapelooze nachten,
Met d'oorprong van de wet, en 't merk van goed en kwaad.
De Wiskunst meê greep plaats, in 't kinderbrein ontloken,
Dat zelfs den naam niet kende of wist waar ze in bestond,
Doch jaren naderhand zich vruchtloos 't hoofd gebroken,
En 't geen zijn geest zich schiep in andre schriften vond. -

Dus leefde ik, en getroost, tot 's jonglings jaren klommen.
De Dichtkunst was my waard en werd my daaglijks meer:
Ik voelde een nieuwen gloed in 't hijgend hart ontglommen,
En zag gestaâg op de aard als uit een hoogte neêr.
Maar echter, 'k was gedoemd om op die aard te leven:
Wat zoudeik? - Welk een stand? - Helaas, men vrage 't niet!
Wat konde een hart als 't mijne een zelfvoldoening geven?
Watvoegde een bruischend bloed als door mijn aders vliet?
Wat toch dan 't oorlogszwaard? - Geen kunst of wetenschappen,
Geene oefning van de hand of 't altijd denkend hoofd,
Mocht aan mijn leerzucht, aan mijn werkzaamheid ontsnappen,
'k Heb al wat mensch betaamt mijn eigendom geloofd.
Doch Krijgskunst was me altijd de aantreklijkste aller kennis;
Het hoogst en edelst goed was my 't vereedlend zwaard.
Hetstaal dat zwakheid schutst, en de onschuld wreekt van schennis,
Is Godlijk in de hand die 't Ridderlijk aanvaardt.
Hoe dikwerf vleide ik 't my voor 't Vaderland te zwieren,
Een Voorgeslacht gelijk, dat meê op 't slachteveld viel!

Neen, 't was geen ijdele zucht naar krakende lauwrrien;
't Was zucht voor innige eer, die huisvest in de ziel.
Maar ach, een zwak gestel met uitgebleekte kaken! -
Mijn spierkracht uitgeput! - mijn vezels week verslapt! -
Mijn kreupel sleepend been! - Ik moest dien trek verzaken,
Na honderd ponden bloeds, mijn' aadren uitgetapt.
De Vaderlijke zorg zocht me ampten. ô Mijn Vader!
Hoe aaklig was voor mij het denkbeeld van een ampt!
My ampten, waardigheên -! my, eer- en geldversmader!
Neen, zij voor 't eerlijk brood met stroomend zweet gekampt! -
Neen, sprak ik, kan mijn arm het krijgswaard niet hanteeren,
Is 't harnas my door 't lot, door 's Hemels wil, ontzegd:
De tabbaart zal voor 't minst mijne af komst niet ontëeren;
Zoo strijde ik even fier voor onschuld, deugd, en recht!
Dus sprak ik. 't Was mijn lot. - Ten afgrond uitgestegen,
Hief 't oproer de oude leus van Loevestein omhoog,
Nam Staats- en Rechtzaal in, en wet en rechten zwegen,
De schaal van Themis zwenkte, en 't heilig lemmer boog.

Partyzucht trok te veld met wapens en standaarden,
De onnoozelheid, aan eed, aan God getrouw en Vorst,
Gekerkerd en bedreigd by 't blikkeren van de zwaarden,
Had toevlucht, schuts, noch wijk - Zy vond die in mijn borst.
God riep me - ik heb haar stout verdedigd, smaad geleden,
Verduurd, wat nooit misschien een stervling mogelijk dacht;
Maar 'k heb in 's Hemels naam de onnoozlen vrijgestreden,
En 't kloppend hart voldaan, mijn duren plicht volbracht.
Dan, 't was bestemd, de Vorst, ons Neêrland, moest bezwijken.
'k Voorzag 't - en onvertsaagd, en in Gods raad gerust.
Geen voorzorg, neen ô neen! geen aarz'len of ontwijken!
In de Almacht is mijn hoop, ik ben die hulp bewust..
Men bant, berooft, schudt me uit - Daar dool ik achter lande;
Het oovrig is bekend - en, de Almacht zij geloofd!
My is hun haat tot roem, hun boosheid treft de schande,
'k Betaalde 't met mijn goed, en - wachtte ik, met mijn hoofd.
Ik zwierf in armoê, ja, maar won mij brood en achting,
En mogelijk was die tijd 't gelukkigst van mijn lot;

Maar eindelijk, 't lijf bezweek in maatlooze overkrachting,
En 'k leefde als 't vinkj' op 't veld, gespijzigt door mijn God.
Nu riep men me in beklag terug naar onze kusten.
Belofte ontbrak niet, maar de Hemel blies daarin:
'k Zou eerlijk en vereerd in d' arm der vriendschap rusten,
En oogsten door mijn vlijt het eerlijk broodgewin.
Prins Lodewijk verscheen. Hij, wien mijn onheil griede,
Riep me op, en deed my wel, naar 't geen zijn hand vermocht.
'k Erken uw edel hart, ô Koning, en uw liefde;
En eeuwig blijft u 't mijne uit dankbre zucht verknocht.
Hy viel - Nu eerst begon mijn jammer. Toen was 't lijden
Volkomen, opgehoopt. Vervolging, vijandschap,
Borst met een dolheid uit, door 't laffe gunstbenijden
Van haatren aangescherpt, en rees ten hoogsten trap.
Toen, ja, was 't leven my te afgrijslijk om te dragen;
En laf gedrochtlijk volk schiep wellust in dat leed;
Terwijl me een dierbaar kind in 't krankbed neêrgeslagen
En hulploos, (ô mijn God!) het licht vervloeken deed.

Mijn Gâ, mijn dierbre Gâ, wat moest ge toen verduren!
Ach, 't was uw troost-alleen die my aan 't leven bond.
Maar de Almacht heeft voorzien, verdreef die pijnlijke uren,
En de ijsselijkste nacht had ook haar morgenstond.
Nu zonk 't ontzachtlijk Rijk des dwinglands in zijn wrakken,
Ons Nederland bruischte op, en 't juk werd afgeschud.
Oranje treedt aan 't hoofd; de watervloeden zakken;
Thands immers is het Lot van plagen uitgeput.
Neen, de oude haat houdt stand, en 't grijnend kwispelstaarten
Eens honds, die laf de hand van elken booswicht lekt,
Eens goochlaars, uitgeleerd in 't mengen van de kaarten,
Heeft ijlings weêr den wrok der snoodaarts opgewekt.
Het Vorstlijk woord vervalt, tot driewerf toegegeven,
Bevestigd, en herhaald, door die zijn wil bezat;
En 'k word langs zachter weg mijn Erfwieg⁺ uitgedreven,
Die brood noch water meer voor braafheid overhad.
'k Vind dak en haardsteê, ja, in 't me altijd dierbaar Leyden,
My mogelijk wel zoo veel als wien 't ook zy, verplicht!

+ Amsterdam.

De stad, van wie haar ramp me onwillig had gescheiden;
De grond, waar heel mijn hart steeds vast begraven ligt!
Ook hier vervolgen my lafhartige tyrannen,
Wier aanhang zich van wet en koning meester maakt,
En, tot den val des Staats arglistig saamgespannen,
Op, wie den Heiland eert, zijn helschen laster braakt;
My lastert? Neen, me op nieuw heel 't Land meent uit te werpen.
Door smaad? Neen dit's vergeefsch - door 't razende geweld.
Ik ken de priemen wel die ze op mijn boezem scherpen,
Maar 'k heb geen ziel als zy, wien 't bang geweten knelt.
Neen, snoodaarts, wilt gy de eer, den Grijsaart om te brengen;
Hy toeft sints zestig jaar en langer op den dood;
Hy kentze, en ziet ze in 't hart, wien 't lust, zijn bloed te plengen,
Maar 't siddren kent hij niet die uit mijn stamhuis sproot.

U, Almacht, zij de dank voor lijden, steeds tot zegen
Zoo zeer als voor 't genot dat de aarde zegen heet!

U leve ik! sterve ik U! Mijn adem vliegt U tegen,
 Beveel: 'Gy stof wees stof', en vind my steeds gereed!
 Of, zoo ik me uit dees krankte op nieuw weêr op moest heffen,
 En me een nog nieuwe ramp voor 't sterflot is bereid;
 Welaan, geef kracht en moed, en laat my 't onheil treffen!
 De reis voleindt zich toch in zaalger eeuwigheid.

1824, 2,23.

B.

Dus schreef, dus dacht ik, en gevoelde. - 'k Leerde 't leven
 Als weldaad aanzien. 'k Dankte, en lachte 't uur van sneven
 Met zacht genoeg op de lippen, en in 't hart
 Met stil verwachten, toe. Geen stormbui meer was zwart;
 Elke ochtend was me een gunst. Elke aangedane kwelling
 Verstompte als zonder spits, en, vry van hartbeknelling.
 Maar ach, 't gebrekkig huis, mijn woning jaren lang,
 Verviel, als dit mijn rif, en dreigde d' ondergang;
 't Werd me onbewoonbaar. 'k Moest van 't my zoo dierbaar Leyden
 (En 't was me in 't zielsgevoel, van heel het leven,) scheiden.

Geen huis, geen woning was te vinden. 't Duizendtal
Van daken, ingestort by de onvergeetbren val
Die my tot springbron was van nooitherstelbre plagen,
Schiep pleinen, nooit herbouwd, en groene wandelhagen,
En, brave LODEWIJK, uw uitzicht ging voorby
In Fransche, en Onverstands, en Geldzuchts dwinglandy.
Zie daar den grijsaart dan, na 't reeds vergeten zwerven,
Op nieuw de rust, de stilte, en 't eenig plekje derven,
Hem dierbaar in 't Heelal; - waar tevens lucht en grond,
En zoete erinnering, geheel zijn ziel aan bond!
Zie daar hem, by 't verlies van zenuwkracht en spieren
Op nieuw als banneling van wijk - tot wijkplaats zwieren,
En wisslen oord met oord, en lucht - met luchtgestel,
En tuimlen naar het graf, door de onrust van de Hel!
Doch, Hemel, 't was uw wil: in de uiterste oogenblikken
Mocht nog geen handvol rust het moede hart verkwikken,
Ik zwijge - Ach roep my tot een rustplaats boven de Aard':
Onlijdlijk werd ze my; ik hijg te hemelwaart!

1826.

C

Gy echter, dierbre Gâ, - het moge u niet ontroeren
Die God me, als troost in smart, in mijnen arm wou voeren;
Ja die me in de armen vielt uit liefde (niet uit hoop
Op blinkende eer of staat,) in meer dan huwlijksknoop,
In hartvereeniging; in meer dan liefdegloeijing,
Maar zin- en hart- en ziel- en wezenssamenvloeiing!
Ja, gy waart me immer, en zijt me alles in 't heelal,
Gewillig deelgenoot en troost in 't ongeval!
Ach, als ik u aanschouw, ik dank voor alle plagen
In uwe omarming, in uw balsemtroost, gedragen.
Ja, zonder u waar niet dan wanhoop zonder troost
Mijn lot, en 'k kende nooit een u gelijkend kroost!
Ach, 'k ben ondankbaar, ja 'k bezondig my 't geweten,
Zoo ik één oogenblik uw liefde kan vergeten,
Ja, zoo ik iets van 't aardisch dan uwen arm verlang,
Waarin ik, stervend, meer dan vastgekleusterd hang.

Ach, zend uw beden (zy zijn zuivrer dan de mijnen,)
Ten hemel! zalven zy myn ziels- en ligchaamspijnen;
En zij de dierbre spruit, de vrucht der innigste Echt
Die zielen en niet slechts de handen samenvlecht,
Uw troost, uw lust, uw vreugd, na 't afgebeên verscheien
Datme aan uw liefde ontscheurt!-Watzoudt ge my beschreien?
Mijn lot, waarin gij deelt, bracht niet dan tranen meê:
't Voleindige, en met my voleindig 't ook uw wee!
Zie dees ons laatste, en ach! thands eenigste onzer loten
Gelukkig, als een palm ten hemel opgeschoten,
Ten roem van die de hoop, de steun des Christens is,
Volständig eer doen aan mijn nagedachtenis!
Doch ja, hy zal het. Hy van d' opgang van zijn dagen
Zijn' Heiland door 't geloof in kennisse opgedragen!
Op hem zal Jezus steeds zijn liefd'rijke oogen slaan,
En in die hoop, mijn Gâ, moge ik ten grave gaan!

1828.

Aanteekeningen.

Vers 26. *Als kind.* - 't Geen, als kind, den meesten indruk op my deed, was het roemen van de trouwlooze Cloelia, die, gijzelares by Porzenna, zich lafhartig ontstal, en wier misdaad met een standbeeld beloond werd. Dit maakte my 't eerst de Romeinsche en in de Historiën hoog opgehemelde deugden en begrippen verdacht.

Vers 34. *'k Weet niet wat* en tevens *wat niet al.* - Zekerlijk heb ik velerlei plichten en van de allerverschillendste aart in mijn onrustig leven op my moeten nemen, en vervuld; en dus in zeer verschillende betrekkingen geleefd, zoo dat men de verschillende hoedanigheden waarin men my somtijds brieven schreef, op de omslagen van ontvangen brieven aanziende, my wel voor twintig of meer verschillende personen zou houden; gelijk men ook in Duitschland my dikwijls vroeg of ik Herr B. der Mahler, of Herr B. der Mathematicus,

of Herr B. der Gelehrte was? Als wanneer ik doorgaands de Mahler verkoos te zijn, om vrij van disputen te blijven.

Vers 38. *Meer dan zestig jaar.* - Op mijn vijfde jaar kreeg ik door een dartel springen van een buurkind waar ik meê sprak, een trap op den linker voet, die het beenvlies van het middelste lid der groote teen beschadigde; 't geen, een korte poos niet geacht, welhaast de allerhevigste gevolgen na zich sleepte, en eerst in mijn zeven-en-twintigste jaar genas, na eene ten uiterste langzame geheele vernietiging van dat kootjen en daarop gevolgde samentrekking der deelen, waardoor deze voet my misvormd is geworden. De pijnen en ontstekingen waren allerhevigst, en bleven 't jaren lang, tot het ongemak, na het eindelijk afzien van alle geweldige operatiën die men my telkens aandeed, allengs bedaarde en vrij draaglijk werd. En dit toeval ontstak derwijze, by een allersoberst voedsel, waarin my al wat betrekking tot het dierenrijk had (de melk alleen uitgezonderd), jaren lang volstrekt onthouden bleef, dat zich alle teekens van de hevigste borstziekte openbaarde, die in zeer kort zoodanig toenam dat men my geen zes weken levens meer toeschreef of toeschrijven kon: 't geen my in mijn overmatige pijnen een troost was. Met gedurig herhaalde aderlatingen, telkens

na zeer weinige dagen tusschenpozings, door welke de geheele menigte van mijn bloed veranderd en vernieuwd werd, ben ik van die borstkwaal volkomen geheeld; maar het uitwerksel is geweest dat sedert dien tijd mijn bloed, altijd vrij lichter in gewicht is geweest dan eenig ander, meer vlug, en met ongemeen veel koolzwart geverfd; en dat ik ook, schoon die aderlatingen steeds meer en meer verminderende, echter altijd genoodzaakt ben gebleven om er etlijke in een jaar te ondergaan. Mijn voedsel zeer antiphlogistisch zijnde, gaf my ook met der tijd groote scherpthe van vocht, die niet geweken is, dan na dat ik mijn eigen meester zijnde, vleesch at, hetgeen toen jaren lang met brood mij eenigst voedsel maakte.

Vers 49. *Verdrieten*. - Van allerlei aart, te oneindig om er hier iets van te melden.

Vers 57. *Hoe blij*. - De geneesmiddelen, wanneer het my slechts doenlijk was, goot ik weg en verheugde my dan, dat ik toch nu wel sterven zou.

Vers 59. *'t Schrikbre middaguur*. - Wat zal er van my worden (dacht ik telkens,) als ik eens volwassen worde, in zulk eene gesteldheid!

Vers 63. *Wrevelvolle schaamte*. - Deze heeft my jaren lang tot de onbeschrijflijkste kwelling gestrekt, ja wel eens tot een soort van wanhoop aan my-zelfen gebracht.

Vers 79. *Ik overwon die zwakte.* - Hiertoe hielp als het krachtadigste middel in Gods hand, de achting waarmeê ik dadelijk bejegend werd na het onvoorzien behalen der Eereprijs bij 't Leydsche Genootschap, en de soort van omgang dien dit my gaf. Ook de brave Dr. VERSCHUUR had my altijd daarin met verstand en beleid allengskens tegengegaan en moed ingeboezemd. Ik kan dien voortreffelijken man nooit genoeg danken.

Vers 82. *My sterkte 't.* - Ja, ten aanzien van 't zedelijke, 't geen uit een gedurig lezen, voornaamlijk van Cats, my diep doordrongen had; maar niet in andere opzichten. Ik behield er uit, niet te kunnen weigeren, en dus werd ik speelpop van elk die my plonderen wilde; ook heb ik dit nooit kunnen overwinnen, daar ik altijd vreesde, aan den liefdeplicht der mededeelzaamheid te kort te zullen doen, die my van zeer jong altijd ingeboezemd, en ook mijnen Ouderen bijzonder eigen was.

Vers 84. *'t Handlen van de pen en 't teekenstift.* - Meesterlijk schreef ik toen ik zes of zeven jaar oud was, maar verlearde 't allengs, schoon ik 't naderhand wederom wat ter harte nam. Wat het teekenen betreft, dit was krabben zonder besef. Jaren lang wilde mijn vader, die geen 't minste denkbeeld van kunst had noch daar vatbaar voor scheen, my geen onderwijs doen geven, om dat,

zei hy, de meesters toch maar deden nateekenen en dat ik dit wel naar printjes kon doen. Dit was my eene gestadige bezigheid, maar 'k bedierf my daar hand en oog meê en leerde niets, tot OETS, de Portraitschilder, my eens de omtrekken van S. LE CLERC gaf, die my gevormd hebben. Jaren daarna eerst werd mij vergund lessen van VAN DRECHT te nemen, die groot in het menschbeeld en een man van genie was, en van dien leerde ik de roodaardpen handelen, en het schoon kennen: gelijk deze my ook met de schriften van LAIRESSE bekend maakte. Van toen af werden schoonheid en de schoone kunsten my een studie en behoefte, en mijn hart leefde daarin; tot ik bemerkte dat zy my eenigermate van de zedelijkheid zouden mogen aftrekken. De Bouwkunst, waar ik alle Mathematische en Aestetische genoegens in vereenigd vond, en die ik mogelijk uit veel hooger oogpunt dan iemand leerde beschouwen, bleef sedert altijd mijne allermeest geliefkoosde oefening.

Vers 87. *Meê en na te praten.* - De Voorzienigheid wapende my daar al vroeg tegen, door dat mijn vader my telkens zeer oude boeken uit zijn kas gevende, my over de Fysika b.v. een VERDRIES deed lezen, over de Ontleedkunde een BARTHOLYN, en dergelijke meer; waardoor ik nu en dan

vernemende dat die lieden het mis hadden, of uitgelagchen wordende over 't geen ik daar uit meende te weten, een mistrouwen op boeken kreeg, dat my allerheilzaamst geweest is, en in alles gebaat heeft.

Vers 99. *Mijn aandacht.* - Met den voet altijd in 't kussen, en meest alleen, kon ik, hoe zeer een kind, my niet onophoudelijk met printjes uit te knippen of na te krabbelen, en in CATS te lezen, behelpen; ik moest wel denken. De onmacht om mijn stijfgezwollen been te bewegen, en de daartoe benooidigheid van eene andere hand, wanneer ik het eens verleggen wilde, gaf mij aanleiding om op de eigenbeweging des lichaams en der leden te denken, en hoe de ziel daarop invloeiën mocht; 't geen ik daadlijk begreep, dat of door tusschenkomst van een hooger wezen, of door een gelijkmatige voorverordering, waardoor ziel en lichaam op elkander sloegen even als de wijzer in 't slagwerk van een klok, ondersteld moest worden, en zoo vormde ik my (zonder 't te weten) het *systema adsistentiae* en dat der *harmonia praestabilita*, want wederzijdsche invloeiing van ziel en lichaam kon in mijn begrip niet vallen. De *harmonia* vond ik welhaast overal; en het aangename dat deze beschouwing voor mij had, bracht mij verder aan 't Metaphysiceeren, en zoo ontstond mij en Logica,

en Mathesis daaruit. 't Cijferen kende ik van zeer jong, maar dit kreeg nu een geheel ander aanzien voor my. Ik kreeg een EUKLIDES in handen, vond dadelijk eenige nieuwe demonstraties uit (d.i. die ik voor nieuw hield), en dezen medegedeeld aan een Mathematicus, deden my een soort van aanzien in huis verkrijgen, zoo jong ik was; en nu gaf men my de Mathesis van WOLFF, ook zijne kleine Logica; en dit werd dus ongevoelig het begin mijner studien. Zoo kwam ik ook aan het Jus Naturae van WOLFF en van PUFFENDORFF: waarvan 't eersgemelde met de aantekeningen van LUZAC my het eerst achting en zucht voor de Rechtsgeleerdheid inboezemde, die ik te voren altijd als bloote *chicane* had hooren verguizen.

Vers. 112. *De dichtkunst*. - Zij had my als kind een bloote aartigheid geschenen, maar het Latijn leeren (waartoe ik mijn vader lang had moeten plagen eer het daartoe kwam) my met HORATIUS bekend doende worden, die my zeer verstaanbaar was, wanneer NEPOS my nog moeilijk viel, maakte my op de byzondere kracht van de taal ten aanzien van uitdrukking en de *nuances* daarin oplettend; en dit bracht my tot onderzoek van het Nederduitsch, hoe het zelfde daarin te brengen? Van daar mijn toeleggen op onze taal en Poëzy, zonder

eenig oogmerk om my daarin voor te doen. 't Haagsche knnstgenootschap stond op, en wilde my uit betrekking tot mijn vader, die in zijnen tijd als Poëet geen geringen naam had, schoon alleenlijk door losse verzen verkregen, mede als kwekeling aannemen, ter zake van vijf verzen op schilderstukken, die ik twaalf jaar oud zijnde gemaakt had en verborgen gehouden, maar die men naderhand (tot aanmoediging heette het, doch het was geene aanmoediging voor mij, maar eer afschrikking) in de Letteroefening plaatste. Ik weigerde dit, als voelende mij niet geschikt voor dat vak, en dit was oprecht. De nieuwe Psalmen in 1773 wekten mij een geheel nieuw gevoel voor Poëzy, en vereenigde zich met dien indruk, die ANTONIDES en de Lierzangen van WILLEM VAN HAREN reeds vroeger by my nalieten. Ik las het uitgekomen deel van het Leydsche Genootschap en daarin den lierzang van Jonkvr. DE LANNOY, en nu zei mijn hart my: *anch' io sono pittore*. De uitschrijving der prijsstof van den *invloed der Dichtkunst op 't Staatsbestuur*, 't geen mijn Vader en anderen zeer Onpoëtisch vonden, vond ik by my-zelfen in tegendeel, en ik kon my niet weêr-houden van er een lierzang over uit te storten, en (wat meer is) te schrijven, en bij herlezing voldeed my die zoo tamelijk wel, dat ik besloot

hem te zenden, zonder denkbeeld op prijsbehaling, maar of er misschien eenig oordeel over gegeven mocht worden, dat my nut kon zijn; gelijk ik ook mijn naam niet bekend maakte in 't biljet, maar mij des onschuldigde. Het stuk behaalde den prijs, en nu was ik Poëet erkend. Ongelukkig vernam ik dat het slechts één mededinger gehad had, en dit deed my aan dien triomf weinig hechten. Ik beproefde 't te dier zake in het volgende jaar weder, en zond twee verschillende verzen naar den uitgeloofden prijs, en beiden werden gekroond met een Lierzang van Jonkvr. DE LANNOY te gelijk. Nu moest ik wel Poëet zijn, en het overig weet men. Het aanleeren van verschillende talen volgde hieruit.

Vers 114. *Als uit een hoogte neêr.* - Altijd en van zeer jong, vroeg ik my-zelfen, als iemand of zich onderscheidde, of zijn leven voleindde; 'Was dit toch evenwel de moeite wel waardig van daarvoor op de wereld te komen?' En dan ging ik na, wat de man eigenlijk voor zijn hart genoten kon hebben? En die rekening sloot altijd by my met een nadeelig *saldo*.

Vers 116. *Welk een stand?* - Jaren lang heeft my dit gepijnigd; en mijn troost was dan telkens, dat ik waarschijnlijk dat tijdperk van ouderdom niet beleven zou. - Het was inderdaad ook ontrusten-

der dan voor iemand; daar ik noch wereld- noch menschenkennis had, noch geld, noch geldswaarde, noch iets van de menschelijke samenleving genoegzaam kende, en mijne ouders zeer afgetrokken leefden, zoo dat ik niemand te zien kreeg dan na mijn veertiende jaar den goeden Dr. VERSCHUUR, die ik allengskens zag dat my waardeerde. Gelijk ik dan ook al mijn leven zoo onkundig in al wat men noodigst heeft te weten gebleven ben, dat ik my nooit een rok of paar schoenen heb kunnen doen maken zonder iemand die 't den kleêr- of schoenmaker beduidde; en ook altijd en in alles, bedrogen, geplonderd, verschalkt, uitgeschud, en misleid ben geworden, door al met wie ik ook iets te doen had; ja ook mijn zaken in andere handen moest geven, waarmeê ik altijd jammerlijk gevaren ben, tot nu voor weinige jaren mijn vriend LUZAC zich mijner aantrok en alles voor my behandelde. Gruwelijke misleidingen, en beroovingen, waarvan men ijzen zou, heb ik dus ondervonden van waar men 't wel minst verwachten mocht, en waarvan mijn schier altijd verlegen toestand by voortduur 't gevolg was. - 't Spreekt van zelfs, dat zulk eene gesteldheid my ook tot alle bewindvoeren onbekwaam maakte, ('t geen men nooit heeft willen gelooven,) zoo wel over personen als zaken. Inzonderheid had ik altijd een

natuurlijken afkeer van geldzaken, en van gezagoefening. Voor geld iets te doen is my altijd hard gevallen, en nooit pleitte ik zoo innig recht van harte, als waar ik geene betaling daarvoor verwachten kon. Bracht het my dan, door het winnen van een zaak, geld in, zoo rekende ik dit een Goddelijken zegen; anders, een my vernederend huurloon. Wanneer ik in 1813 het Auditeurschap militair aannam, was er geen zekerheid wanneer of wat my dit geven kon, en ik nam het met des te grooter genoegte waar. Doch ik moest wel te kennen geven, dat ik echter leven moest en (als ieder wist) niets ter wereld had waarvan. De Souvereine Vorst had toen de goedheid, daar *daggelden* aan te verknochten. Ik moest dat in dank aannemen, doch van dien tijd af was de post my verbitterd, en ik hijgde om er my van te kunnen ontslaan. Sedert heeft de Koning my op 't voorbeeld van Koning LODEWIJK een pensioen gegeven, en hier dankt hem mijn hart voor, dat in het ontfangen van een weldaad, even weinig als in een *antidoton*, eenige vernedering ziet, maar tusshenkomst van geld als van beweegreden of loon, een laagheid of hardheid vindt, waar de ziel zich tegen zet. Met zulke gevoelens van jongs af ingenomen, kon ik zeker in 't op te treden leven weinig genoegte scheppen, zoo min als fortuin maken.

Vers 123. Daar is inderdaad niets waarop ik my met zoo veel innig genoeg heb toegelegd als de Krijgskunde. En dit was hetgeen my by den Hertog van *Brunswijk*, die my naderhand in zijne Staten toevlucht en eenig onderhoud gaf, bekend en aangenaam maakte. Zy was my dus in 't geheel niet nutloos als het zich in die vroege jeugd liet aanzien, al had ik ook naderhand geene lessen in de *Tactica*, Vestingbouw, en dergelijke gegeven.

Vers 134. *Honderd ponden bloed*. - Dit is niet by vergrooting gezegd. Het was meer.

Vers 140. *Neen, sprak ik*, enz. - Zie daar de ware reden; die my reeds 24 jaar oud (want tot zoo lang had mijn Vader daar niet in willen toestemmen) naar de Leydsche Universiteit dreef. Waar mijn eerste bezoek aan Prof. VAN DER KEESSEL tot de vraag diende: Wat toch het *Corpus Juris* was? - Dat ik nog geen jaar te *Leyden* gesleten had, toen de beroeringen opkwamen en ik daar reeds vervolgd werd, omdat ik weigerde een verdediging of ten minste een lofvers op 't konkeltraktaat van *Amsterdam* met de Amerikanen te maken, is misschien zoo bekend niet in de oorzaak of aanleiding als in het wezen der zaak, doch wat sedert gevolgd is, kan men uit de schand- en lasterschriften, inzonderheid der Diemermeerschen of Noordhollandschen Courant van dien tijd afnemen.

Vers 167. *'k Voorzag het.* - En moest het voorzien, naar hetgeen ik en van de gesteltenis van het Pruisische Hof, en van de inwendige gesteldheid wist, waarby waarlijk de in alles verkeerde maatregelen van den zoo kortzichtigen als hoofdigen Pensionaris VAN DE SPIEGEL niet behoefde te komen. Welk alles slechts door één middel te keeren of af te weeren geweest was, doch 't geen de Prins met zijn geweten achtte te strijden. - Maar even min als Zijne Hoogheid, wilde ik eenig byzonder belang plaats geven; schoon ik voor my rekende het hoofd zeer waarschijnlijk by een Revolutie te zullen inschieten.

Het overige zal geene opheldering noodig hebben, en is in het aandenken van elk, die geheugen heeft of hebben wil van 't geen zoo velen zeggen kunnen hun in 't geheel niet vreemd te zijn geweest.